

Metodika práce třídního učitele s tématy osobnostní a sociální výchovy

TŘÍDNICKÉ HODINY

Michal Dubec

Tato publikace byla vytvořena v rámci projektu „Zavádění osobnostní a sociální výchovy do školních vzdělávacích programů základních škol a nižších stupňů osmiletých gymnázií v Praze“. Projekt je financován Evropským sociálním fondem, státním rozpočtem České republiky a rozpočtem hlavního města Prahy.

Mgr. Michal Dubec

TŘÍDNICKÉ HODINY
Metodika práce třídního učitele s tématy
osobnostní a sociální výchovy

Vydalo občanské sdružení Projekt Odyssea
Katusická 712, 197 00, Praha 9
www.odyssea.cz

Počet stran: 82
Vydání 1., 2007

Fotografie: © Projekt Odyssea
© Projekt Odyssea, 2007

ISBN 978-80-87145-20-3

OBSAH

OBSAH	2
CO V TOMTO TEXTU NAJDETE	3
SMYSL TŘÍDNICKÉ PRÁCE	4
ZPŮSOB VEDENÍ TŘÍDNICKÝCH HODIN	4
CO PŘINÁŠEJÍ TAKTO VEDENÉ TŘÍDNICKÉ HODINY	5
NÁROKY KLADE NÉ NA UČITELE	6
TÉMATA TŘÍDNICKÝCH HODIN	7
STRUKTURA TŘÍDNICKÉ HODINY	9
ZÁKLADNÍ ČINNOSTNÍ METODY POUŽITELNÉ BĚHEM TŘÍDNICKÝCH HODIN	10
POSTUP PŘI ŘEŠENÍ AKTUÁLNÍCH PROBLÉMŮ TŘÍDY	11
MOŽNÉ ROZVRŽENÍ TÉMAT PŘI PLÁNOVÁNÍ TŘÍDNICKÝCH HODIN BĚHEM ROKU	12
PROBLÉMOVÉ SITUACE, NA KTERÉ MŮŽEME NARAZIT	13
ZÁSOBNÍK AKTIVIT	15
ÚVODNÍ AKTIVITY	15
ZKLIDŇUJÍCÍ AKTIVITY	15
AKTIVIZUJÍCÍ AKTIVITY	16
ZPŮSOBY ZCITLIVĚNÍ ŽÁKŮ NA TÉMATA, KTERÝMI SE CHCEME BĚHEM TŘÍDNICKÝCH HODIN ZABÝVAT	17
AKTIVITY SPOJENÉ S TÉMATY TŘÍDNICKÝCH HODIN	19
SEZNAMOVACÍ AKTIVITY	19
AKTIVITY PRO ROZVOJ VZTAHŮ VE TŘÍDĚ	21
AKTIVITY NA UZAVÍRÁNÍ NĚJAKÉ ZKUŠENOSTI	24
AKTIVITY PRO POBAVENÍ	27
AKTIVITY PRO ŘEŠENÍ AKTUÁLNÍCH PROBLÉMŮ VE TŘÍDĚ	30
A. DEFINICE TOHO, CO BYCHOM MOHLI SPOLEČNĚ ŘEŠIT	30
B. SBĚR NÁPADŮ NA ŘEŠENÍ VYTIPOVANÝCH PROBLÉMŮ	34
C. VÝBĚR ŘEŠENÍ DANÉHO PROBLÉMU.....	36
D. PODPORA SKUTEČNÉHO FUNGOVÁNÍ DOHODNUTÉHO ŘEŠENÍ /PRAVIDLA/	41
PRANÍ PRÁDLA	45
UNIVERZÁLNĚ POUŽITELNÉ METODY	50
TECHNIKY REFLEXE	50
MYŠLENKOVÁ MAPA.....	53
MYŠLENKOVÁ MAPA POMOCÍ LÍSTEČKŮ	55
BRAINSTORMING A DALŠÍ VARIACE NA BRAINSTORMING.....	57
ŘEKA.....	61
BURZA VZÁJEMNÉ POMOCI	64
VARIACE NA DIVADLO FÓRUM	66
VOLNÉ PSÁNÍ.....	70
MYSLÍM SI, ŽE ANO; MYSLÍM SI, ŽE NE.	73
HRANÍ ROLÍ.....	77
VALIHRACH	79
POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA	81

CO V TOMTO TEXTU NAJDETE

Tento dokument je metodikou vedení třídnických hodin s použitím metod osobnostní a sociální výchovy. Najdete v něm především řadu interaktivních metod vztažených k jednotlivým činnostem, které se realizují během třídnických hodin.

PRO KOHO JE TENTO TEXT URČEN

Materiál je určen pro třídní učitele základních a středních škol.

JAK JE TEXT NAPSÁN

Autoři jsou učitelé. Naší snahou bylo napsat text, který bude prakticky použitelný. Pokud se v textu „opíráme“ o nějakou teorii, najdete zde odkaz na publikaci, kde je uvedena. V textu jsou prezentovány pouze praktické závěry z dané teorie.

JAK SE DÁ POUŽÍT TO, CO JE TU NAPSÁNO

Většinu zde popisovaných metod jsme prakticky vyzkoušeli se žáky dvou základních a jedné střední školy. Jde o metody, které jsou často použitelné ve 45 minutách (pokud u nich není uveden jiný čas).

Všechny zde uvedené metody a principy práce s nimi předkládáme jako možnou inspiraci. Realita je v každé třídě jiná. Z tohoto důvodu doporučujeme pracovat s metodikou tvořivě a upravovat si ji podle potřeb konkrétní třídy.

SMYSL TŘÍDNICKÉ PRÁCE

Třídnické hodiny poskytují jedinečnou možnost pravidelné **práce se vztahy uvnitř třídy**.

V jakékoli třídě dochází každý den k mnoha událostem, které ovlivňují vztah žáků k sobě navzájem, ke své třídě jako celku a zprostředkovaně ke škole. V metodice jsme se zaměřili na praktickou rovinu toho, jak je možné v rámci třídnické práce cíleně s těmito vztahy pracovat a rozvíjet další osobnostní či sociální dovednosti žáků.

Velký smysl vidíme ve využití třídnických hodin pro řešení aktuálních problémů třídy. Tento způsob práce se třídou je prevencí sociálně nežádoucích jevů a současně přináší možnost účinné intervence, kterou lze delegovat na odborníky, nebo ji v některých případech samostatně provést. **Necháme-li žáky pravidelně sdělovat, co se jim ve třídě líbí a co ne, vede to k tomu, že se podaří podchytit a často i vyřešit řadu problémů, které jinak často přerostou do takřka neřešitelných rozměrů.**

ZPŮSOB VEDENÍ TŘÍDNICKÝCH HODIN

Zde prezentované principy a aktivity cíleně vytvářejí prostor pro aktivitu žáků. Tento prostor je vždy ohraničen normami školy a třídy, do které žáci chodí. Nejde o „hraní si“ se žáky. Předkládané metody a aktivity slouží jako prostředek k tomu, aby žáci na třídnických hodinách sami aktivně řešili věci, které se jich týkají.

Náš přístup je postaven na třech základních zásadách:

INTERAKTIVITA

(Zapojení žáků do činností).

Tato zásada se do metodiky otiskla především v podobě předkládaných metod a aktivit.

PROPOJENOST SE ŽIVOTEM ŽÁKŮ

(Reagování na aktuální potřeby a problémy třídy a žáků, společné formulování praktických závěrů použitelných v životě žáků / třídy).

Tato zásada se v metodice promítla do kapitol: Struktura třídnické hodiny (Zcitlivění žáků na téma, kterým se chceme zabývat) a do kapitoly Postup při řešení aktuálních problémů třídy.

PROVÁZEJÍCÍ ZPŮSOB VEDENÍ TŘÍDNICKÝCH HODIN

(Učitel zde má především roli „usměrňovače“ činností nikoli „odborníka na správné řešení“.)

Tato zásada se týká celkového způsobu vedení třídnických hodin. Cílem jejího naplňování je vytváření prostoru pro žáky. Mají-li mít žáci chuť angažovat se ve věcech spojených s jejich třídou, měl by být prostor pro jejich aktivitu co největší. Vždy se zde ovšem počítá s hranicemi danými učitelem a školou.

CO PŘINÁŠEJÍ TAKTO VEDENÉ TŘÍDNICKÉ HODINY

CO MOHOU ŽÁCI A UČITELÉ ZÍSKAT TÍMTO ZPŮSOBEM VEDENÍ TŘÍDNICKÝCH HODIN?

Žáci jsou většinou motivováni způsobem práce, při kterém jsou aktivní.

Žáci zažijí to, že mohou konstruktivně ovlivňovat své okolí (třídu, školu).

Žáci si zvykají samostatně řešit problémy, které se jich týkají, a přijímat za ně odpovědnost.

Žáci si osvojí některé techniky či jejich principy, které jsou efektivní například při plánování společných činností, řešení konfliktů v rámci skupiny (třídy), řešení problémů, které se jich týkají ...

Žáci jsou ochotní samostatně řešit věci, které se jich týkají. Méně se u nich potom setkáváme s častým jevem: „Jsem nespokojený s ..., nelíbí se mi ..., tak s tím vy (učitelé) něco dělejte.“ Pokud mají žáci nějaký problém, mají větší snahu podniknout něco pro jeho řešení.

V případě, že se během těchto hodin vytvářejí společné normy chování (viz lekce OSV 7.1), jsou žáci většinou ochotnější se jimi řídit.

NÁROKY KLADENÉ NA UČITELE

Interaktivní způsob práce klade zvýšené nároky na **práci s pravidly ve třídě**. Domníváme se, že pro práci s pravidly (jejich stanovování a řešení jejich porušování) poskytují třídnické hodiny velmi dobrý prostor. Tomuto tématu je věnována samostatná lekce OSV, číslo 7.1: „Poznáváme, určujeme a dodržujeme základní pravidla chování ve třídě a ve škole“.

Níže uvádíme dvě základní pravidla, která se nám při vedení třídnických hodin velmi osvědčila.

- Základním pravidlem při tomto typu práce, je **pravidlo: „STOP“**. Toto pravidlo umožňuje žákům neúčastnit se některé z aktivit.
- Některá témata (resp. aktivity) mají psychoterapeutický potenciál. V kontextu této metodiky jsou používány pouze k práci s jevy v rámci třídy, tedy nikoliv s cílem „zasahovat do osobností“ žáků. Někdy ale může dojít k tomu, že se některému ze žáků z „osobních“ důvodů do nějaké aktivity nechce nebo se ho něco během aktivity dotkne a on nechce pokračovat. V takovou chvíli může využít pravidlo: „STOP“, na základě kterého může z aktivity vystoupit bez udání důvodu. Na danou chvíli se stává nezúčastněným pozorovatelem, který je fyzicky přítomen, ale neúčastní se dané aktivity. Občas se nám stalo, že toto pravidlo někdo využil. Neměli jsme ovšem dojem, že by ho někdo „zneužíval“.
- Velmi užitečným se ukázalo pravidlo: „**Dotazy až po kompletním zadání**“. Toto pravidlo předchází do jisté míry tomu, aby se žáci v průběhu zadávání jakékoliv práce ptali na věci, které jim učitel v zápětí chtěl říci.

Učitel by **měl znát, některé techniky**, které se dají použít například při plánování společných činností, řešení konfliktů a problémů v rámci skupiny. Tyto techniky jsou popsány níže, viz Zásobník aktivit. Prakticky potom nejde o doslovnou aplikaci těchto technik, spíše o používání jejich principů.

Učitel by měl většinou mít „**provázející**“ **roli**. Neměl by tedy „spěchat“ s nabízením vlastních řešení. Jinak hrozí efekt „naučené bezmoci“, který spočívá v tom, že si žáci zvyknou na to, že učitel vždy všechny jejich problémy vyřeší.

TÉMATA TŘÍDNICKÝCH HODIN

Na základě vlastních zkušeností jsme se pokusili rozdělit jednotlivé typy činností, kterými je možné se s žáky zabývat během třídnických hodin. U každého z typů činností uvádíme seznam konkrétních metod, které je zde možné použít. Tyto metody v souladu s výše uvedenými zásadami (interaktivita; propojenost se životem žáků; provázející přístup učitele) cíleně vytvářejí prostor pro žáky.

Pro některé typy činností v rámci třídnických hodin (například: Rozvoj vybraných dovedností žáků) jsou použitelné prakticky všechny zde prezentované metody (viz Zásobník aktivit – Univerzálně použitelné metody). U jiných typů činností v třídnických hodinách (například: Práce se vztahy ve třídě) se však dají použít pouze některé z těchto metod (viz. Zásobník aktivit – Aktivity spojené s tématy třídnických hodin).

Typy činností, kterým se lze věnovat v rámci třídnických hodin

Pod každým z těchto typů následuje řada příkladů

Ve spodním řádku tabulky naleznete metody, které jsou pro daný typ (sloupec) činností nejvíce použitelné

Řešení provozních záležitostí		Seznámení a stmelování	Práce s pravidly a řešení aktuálních problémů třídy	Práce se vztahy ve třídě	Rozvoj specifických dovedností	Tvorbě vlastních projektů jednotlivých žáků v rámci školy i mimo ni	Specifická prevence	Diagnostika ve třídě
▶ školní akce a příprava na ně		▶ v nově vzniklém kolektivu	▶ Společné stanovování základních pravidel chování ve třídě a škole (viz kapitola 10.3 a 10.4)	▶ pravidelná sonda do "vztahů ve třídě" • intervence do vztahů ve třídě, na základě konkrétní situace, která proběhla, či na základě výsledků sondy do "vztahů"	Například dovednosti v oblastech : • spolupráce	▶ žáci jsou podporováni ve formulaci vlastních cílů a práci na vlastních "projektech"	▶ šikany - viz metodika kurzu: Prevence Šikany	▶ vztahů
▶ seznamování žáků s novými opatřeními ve škole		▶ s novým žákem	▶ Společné řešení porušování pravidel třídy a školy (viz kapitola 10.3 a 10.4)		• tolerance	▶ příprava různých vystoupení pro školu ...	▶ závislostí - viz metodika kurzu: Prevence Závislostí	▶ klimatu
▶ informace ze školního parlamentu		▶ s ostatními učiteli	▶ Řešení situací, do kterých se třída během roku dostane, například: • utekli jsme z odpoledního vyučování • Pepa rozbil hodiny • pan učitel Vohrábko je nespravedlivý		• studijní dovednosti	▶ plnění zadání ze školního parlamentu		▶ rozvoje specifické dovednosti žáků • vnímání vlastního pokroku v rozvoji nějaké dovednosti
					• seberegulace	▶ školní hra		▶ stádia vývoje třídy
					• mezilidské vztahy	▶ volba povolání		▶ stádia řešení specifického problému třídy
					• odpovědnost	▶ Plánování společných činností • třídní výlet • společná návštěva kina • společná oslava		▶ stádia, ve kterém se nacházíme na cestě ke společnému výsledku (projekt)
								▶ vnímání školy
								▶ vnímání práce jednotlivých učitelů
Použitelné metody	Nejčastěji frontální výklad	Viz: Aktivity spojené s tématy třídnických hodin	Viz: Aktivity pro jednotlivé kroky postupu řešení aktuálních problémů ve třídě. Dále: Boalovské divadlo a Praní prádla	Viz: Aktivity spojené s tématy třídnických hodin	Prakticky kterákoli z níže uváděných metod	Prakticky kterákoli z níže uváděných metod	Boalovské dovadlo, Praní prádla	Myšlenková mapa; Brainstorming; Řeka; Myslím si že ano, myslím si že ne

STRUKTURA TŘÍDNICKÉ HODINY

Postup jednotlivých kroků, které provádíme při vedení třídnických hodin, se hodně liší v závislosti na tom, jestli se zabýváme předem připraveným tématem, nebo necháme dát žáky dohromady témata, o nichž by chtěli hovořit, a s nimi potom pracujeme.

Níže stručně prezentujeme postup, který je použitelný v obou těchto případech. Jde pouze o inspirativní schéma, u kterého se počítá s jeho přizpůsobením konkrétním podmínkám. Vedle jednotlivých částí tohoto postupu vždy uvádíme seznam použitelných aktivit.

Část hodiny	Smysl dané části hodiny	Použitelné aktivity /hry/ (Podrobný popis viz. Zásobník aktivit – Úvodní aktivity)
Úvodní aktivita (hra).	Smyslem těchto aktivit je žáky zklidnit, nebo naopak probudit a naladit na další práci.	<p>Zklidňující aktivity:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poslouchání zvuků ticha • Hledání budíku • Hádání zvuků • Linie dechu v sobě <p>Aktivizující hry:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dostihy • Déšť • Dýchání • Potlesk <p>Způsoby zcitlivění žáků na téma, kterým se chceme zabývat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaké s tím mám zkušenosti • Sbíрка toho, co víme • Scénka • Provokace • Myšlenková mapa • Kdybychom to neměli ...
<p>Aktivita spojená s tématem hodiny:</p> <ul style="list-style-type: none"> • řešení provozních záležitostí • seznámení se stmelování • práce s pravidly a řešení aktuálních problémů třídy • práce se vztahy ve třídě • rozvoj specifických dovedností • tvorba vlastních projektů • specifická prevence • diagnostika ve třídě • zábava 	Cílem této aktivity může být zprostředkovat žákům prožitky, které umožňují získání nových zkušeností. Často se přitom jedná o prožitky, které žáci jinde nemají příležitost získat.	Aktivity pro jednotlivá témata hodin uvedené v odrážkách v levém sloupci. (Podrobný popis viz Zásobník aktivit – Aktivity spojené s tématy třídnických hodin)
Uzavření hodiny.	Význam této části spočívá v upevnění získaných zkušeností a vyjádření toho, co žákům daná hodina „dala“.	<ul style="list-style-type: none"> • Reflexe – viz Zásobník aktivit – Univerzálně použitelné metody.

ZÁKLADNÍ ČINNOSTNÍ METODY POUŽITELNÉ BĚHEM TŘÍDNICKÝCH HODIN

V této kapitole naleznete soubor metod použitelných jak při vedení třídnických hodin, tak ve výuce. Jedná se o činnostní postupy, při kterých jsou žáci aktivní. Často se používají (nejen) v osobnostní a sociální výchově. Zde je uveden pouze jejich přehled spolu se stručnou charakteristikou. Kompletní popis jednotlivých metod naleznete v přílohách této metodiky.

Zásobník základních metod

Jednotlivé metody		Stručná charakteristika metody
Reflexe (techniky reflexe)	str. 50	Žáci zpracují svoji zkušenost tím, že ji pojmenují, případně z ní vyvodí závěry pro svoji další činnost /život/.
Myšlenková mapa		Žáci si strukturovaně uspořádají své myšlenky podobným způsobem, jako je mají uloženy v hlavě.
1. Klasické provedení	str. 53	
2. Lísteková	str. 55	
Brainstorming	str. 57	Žáci dají dohromady co nejvíce nápadů na řešení nějakého problému a potom z nich vyberou.
Řeka	str. 61	Žáci diskutují o svých myšlenkách a postojích k vybranému tématu a moderují skupinovou diskusi, jejímž cílem je shodnout se na společných stanoviscích, která vyhovují všem.
Burza vzájemné pomoci	str. 64	Žáci zformulují, s čím by chtěli případně pomoci. Dále si navzájem pomohou, v čem potřebují.
Boalovské divadlo fórum	str. 66	Žáci si v modelových situacích vyzkoušejí řešení problematických situací, do kterých se dostávají.
Volné psaní	str. 70	Žáci si vybaví souvislosti mezi probíraným tématem a svojí zkušeností, nebo vyjádří svůj názor na nějaké téma, popř. shrnou svými slovy, co se dozvěděli nového.
Myslím si že ano, myslím, si že ne	str. 73	Žáci diskutují o svých stanoviscích k vybraným problémům bez popírání toho, jak se na věci dívají druzí.
Hraní rolí	str. 77	Žáci si zkoušejí různé způsoby chování v řadě situací.

POSTUP PŘI ŘEŠENÍ AKTUÁLNÍCH PROBLÉMŮ TŘÍDY

Necháme-li žáky pravidelně sdělovat, co se jim ve třídě líbí a co ne, vede to k tomu, že se podaří podchytit a často i vyřešit řadu problémů, které jinak často přerostou do takřka neřešitelných rozměrů.

Níže je uveden postup, který zachycuje řešení nějakého problému ve třídě. Vedle jednotlivých kroků tohoto postupu (A-D) uvádíme vždy metody, které jsou pro daný krok použitelné. Toto schéma opět nepovažujeme za „dogma“. Předkládáme ho jako možný zdroj inspirace. Nám slouží jako rámec, který je možné tvořivě měnit při práci s konkrétní třídou.

Jednotlivé kroky průběhu hodiny věnované řešení aktuálních problémů ve třídě.	Metody použitelné při realizaci těchto kroků (Konkrétní popis zde uvedených metod viz Aktivity pro jednotlivé kroky postupu řešení aktuálních problémů ve třídě).
A. Definování toho, co bychom mohli společně řešit (návrhy jednotlivců, třídy i učitele).	a.1. Trh situací a.2. Burza problémů a.3. Kouzelný proutek a.4. Všiml jsem si, že ...
B. Sběr nápadů na řešení konkrétní věci /problému/.	b.1. Brainstorming b.2. Části b.3. Kolotoč
C. Výběr řešení.	c.1. Hlasování c.2. Stanovení měřítek výběru c.3. Galerie - vyvěšení nápadů a bodování c.4. Advokáti c.5. Lavina
D. Podpora skutečného fungování dohodnutého řešení /pravidla/.	Aktivita zařaditelná ihned po výběru řešení daného problému: d.1. Chceme, aby nám to fungovalo <i>U dále uvedených aktivit proběhne pouze sdělení učitele, kdy se třída opět setká. Na tomto setkání potom dostanou všichni příležitost vyjádřit se k tomu, jak vnímají fungování daného řešení /pravidla/, které si dříve vybrali.</i> Aktivita zařaditelná po uplynutí 7-14 dní od řešení daného problému: d.2. Jak nám to funguje d.3. Oceňuji a upozorňuji

MOŽNÉ ROZVRŽENÍ TÉMAT PŘI PLÁNOVÁNÍ TŘÍDNICKÝCH HODIN BĚHEM ROKU

Rozvržení obsahu třídnických hodin je vždy samozřejmě závislé na konkrétní třídě a učiteli. Zde pro inspiraci uvádíme harmonogram toho, jak je možné daná témata rámcově řadit v rámci jednoho školního roku. Reálně by měly mít přednost vždy aktuální potřeby a problémy třídy před plánovaným harmonogramem. V pravém sloupci naleznete příklady aktivit, které je možné v rámci daného tématu použít. Další aktivity je potom možné čerpat z použité a doporučené literatury. (Témata uvedená v tomto přehledu se částečně kryjí s některými tématy uvedenými v přehledové tabulce typů činností, kterými je možné se zabývat na třídnických hodinách, uvedené na straně 8.)

Jednotlivá témata	Aktivity pro tato témata (Podrobný popis viz. Zásobník aktivit)
I. Seznamovací hry – podpora vztahů mezi žáky a mezi pedagogem a třídou	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vizitka ▪ Co o tobě vím? ▪ Můj erb ▪ Hra na jména
II. Aktivity na práci s pravidly školy	Viz lekce OSV 7.1
III. Aktivity na tvorbu pravidel třídy - propojení s profilací třídy!!!+ postupy při jejich porušování	Viz lekce OSV 7.1
IV. Aktivity na aktivní přístup k životu ve třídě	Viz lekce OSV 5.2
V. Aktivity na utváření „identity“ třídy (profilace, nikoli izolace třídy)	Tyto aktivity budou zveřejněny ve finální verzi této metodiky – září 2007 .
VI. Aktivity pro rozvoj vztahů ve třídě	<ul style="list-style-type: none"> ▪ V čem jsme stejní a v čem jiní ▪ Zrcadlo ▪ Chlapci a děvčata ▪ Listy na zádech ▪ Místa po pravici ▪ Bodlák a růže
VII. Aktivity na řešení záležitostí ve třídě	Viz Zásobník aktivit – Aktivity pro jednotlivé kroky postupu řešení aktuálních problémů ve třídě
VIII. Aktivity na uzavírání nějaké zkušenosti	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Barevná škála ▪ Palec vzhůru ▪ Ruce mluví ▪ Jedním slovem ▪ Mé místo ▪ Horká židle ▪ Diagram ▪ Výraz obličeje ▪ Úvodník ▪ Trh pocitů ▪ Největší zážitek ▪ Povídání
IX. Aktivity s cílem pobavit	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Klíče ▪ Hledání pokladu ▪ Kresba jednou tužkou ▪ Národní obrození ▪ O zlatou rybku ▪ Intuice, šestý smysl

PROBLÉMOVÉ SITUACE, NA KTERÉ MŮŽEME NARAZIT

Vedeme-li třídnické hodiny zde prezentovaným způsobem, můžeme narazit na typická úskalí. Zaznamenali jsme některá z nich a pokusili se u nich uvést to, co se nám v takových případech osvědčilo dělat.

ŽÁCI NA SEBE NAVZÁJEM NEGATIVNĚ REAGUJÍ

Příklad: „To všechno dělá Pavel, je totiž divnej. Pavlína by asi potřebovala Bohnice. Patrik to dělá, protože ví, jak mi to vadí.“

Co se s tím dá dělat?

Viz kasuistika s názvem: „Valihrach“ uvedená v závěru této metodiky. Podstata reakce zde spočívá v tom, že přerušíme činnost, která v danou chvíli probíhá. Dále vedeme žáky otevřenými otázkami k popisu toho, co se děje a co by bylo možné dělat jinak a jak.

ŽÁCI ODMÍTÁJÍ BÝT AKTIVNÍ

Tento stav může být způsoben řadou příčin (únava, nezvyk pracovat tímto způsobem, nezájem o danou věc, intenzivní zájem o něco jiného v danou chvíli ...).

Co se s tím dá dělat?

Osvědčilo se nám v takových chvílích celou věc nezastřeně otevřít: „Všiml jsem si, že dnes příliš nereagujete na to, o čem tu mluvíme. Zajímalo by mě, čím to je?“, případně jestli můžeme udělat něco pro to, aby se to změnilo?

ZADANÁ AKTIVITA SE „NEPOVEDE“

Žáci se například během aktivity začnou hádat, nebo naopak vážně míněná aktivita sklouzne v jakousi „komedii“.

Co se s tím dá dělat?

Občas se stane, že žáci aktivitu prožijí „jinak, než měli“ - sami svým reagováním otevrou jiné téma, než učitel plánoval nebo očekával. Potom se nabízí možnost s nimi popřemýšlet, o čem to pro ně bylo a co se pro ně na tom případně ukázalo. Toho je možné docílit pomocí otevřených otázek, například:

- O čem pro vás tato aktivita byla?
- Napadá vás něco, o čem byste teď v souvislosti s prožitou aktivitou chtěli hovořit?
- Jak jste byli spokojeni s tím, jak probíhala?
- Bylo něco, s čím jste byli nespokojení?
- Co by se případně muselo změnit, abyste spokojeni byli?

ROZVLEKLÁ REFLEXE

Učitel se nechá „zlákat“ tím, o čem se v dané aktivitě hovořilo či k čemu během ní došlo, a uspořádá „velkou reflexi“, během které postupně začne zájem žáků opadat.

Co se s tím dá dělat?

Osvědčilo se nám používat krátké a rychlé typy reflexí zapojující všechny žáky (například: škály; sdílení ve dvojicích; reflexe ve skupinách s formulací jednoho závěru a následnou prezentací tohoto závěru – více o reflexi viz Zásobník aktivit).

STANE SE NĚCO, NA CO JSME NEBYLI PŘIPRAVENI

Příklad: Jeden žák řekne něco, co se druhého dotkne, a druhý začne natahovat do pláče. Některý z žáků uprostřed nějaké aktivity rázně odejde od skupiny a odmítá komunikovat.

Co se s tím dá dělat?

V těchto případech se nám nejvíce osvědčilo za dotyčným jít a nabídnout mu, jestli si chce (nyní nebo někdy jindy) o tom, co se stalo, promluvit. Podle toho, jak vyhodnotíme závažnost situace, je možné pozastavit celou činnost. Během pozastavení může učitel moderovat diskusi s celou třídou tom, jak žáci vnímali to, co se stalo, a co k tomu koho napadá.

ZÁSOBNÍK AKTIVIT

Dále je uveden popis všech aktivit, na které je v textu odkazováno. Aktivity jsou zde řazeny ve stejném pořadí jako odkazy.

ÚVODNÍ AKTIVITY

ZKLIDŇUJÍCÍ AKTIVITY

POSLOUCHÁNÍ ZVUKŮ TICHA

Učitel vyzve žáky, aby se ztišili a 1 minutu poslouchali zvuky, které jsou ve třídě slyšitelné. Potom může nechat žáky popsat, kolik zvuků se jim podařilo zaznamenat ...

HLEDÁNÍ BUDÍKU

Učitel vyzve žáky, aby se ztišili a zavřeli oči. Potom někde ve třídě schová budík. Po nějaké době určené poslouchání tikotu, mají žáci /stále se zavřenýma očima/ ukázat rukou, kde si myslí, že budík stojí?

HÁDÁNÍ ZVUKŮ

Učitel vyzve žáky, aby zavřeli oči, a vytvoří nějaký žákům známý zvuk. Úkolem žáků je uhádnout, o jaký zvuk se jednalo.

LINIE DECHU V SOBĚ

Učitel vyzve žáky, aby se zklidnili (ztišili) a stoupli si na svých místech. Dále je požádá, aby začali klidně pomalu dýchat. Potom si zavrou oči a učitel je požádá, aby si zkusili představovat barevnou linii vlastního dechu, jak se s nádechem dostává do jednotlivých částí těla a s výdechem ven.

POČÍTÁNÍ UČITELE

Učitel začne při neklidu pomalu počítat a ukazovat při tom viditelně prsty. Po ztišení je možné oznámit, jak dlouho to trvalo (kolik prstů) a zveřejnit své přání, aby to příště trvalo kratší dobu.

HROMADNÉ TLESKÁNÍ

Učitel začne vytleskávat žákům známý jednoduchý rytmus. Žáci pravidlo znají a vědí, že se k němu mají přidat. Postupně se přidávají a přehlušují tak neklid ostatních, až tleskají všichni dohromady.

AKTIVIZUJÍCÍ AKTIVITY

DOSTIHY

Učitel vyzve žáky k tomu, aby se rovně posadili na židličky ve třídě. Trup se stehny by měl svírat pravý úhel. Žáci si položí ruce na svá stehna. Učitel vyzve žáky k tomu, aby společně s ním začali rukama plácát do svých stehen. Rytmus plácání je podmíněn učitelovým vyprávěním zachycujícím atmosféru koňských dostihů: „Koně se volně procházejí v paddocku, přicházejí žokejové a berou koně za uzdu, všechny koně jdou pravidelným krokem ke startovní čáře“.

Dále učitel zahájí pomyslný závod, během kterého opět rytmem plácání se do stehen určuje rytmus klusu koní: „Koně vyrážejí na povel startéra a řítí se do první zatáčky /v zatáčce se všichni společně s učitelem nakloní na danou stranu/ blížíme se k první překážce – nízké prouti /na této překážce všichni vstanou a vyskočí“. Tímto způsobem učitel provede žáky celým závodem, během kterého se všichni plácají do stehen podle rytmu určovaného učitelem.

DĚŠŤ

Učitel vyzve žáky k tomu, aby si stoupli. Dále jim vysvětlí pravidla této aktivity. Úkolem celé třídy bude simulovat déšť. Simulace dopadu kapek probíhá klapáním nohama o zem. Vše začíná tak, že učitel začne velmi jemně a nepravidelně podupávat.

Postupně se k němu v předem dohodnutém směru přidávají žáci. Když tímto způsobem „jemně poprchává v celé třídě“, přidá učitel intenzitu podupávání a zrychlí jeho rytmus. Opět se k němu v předem stanoveném směru přidávají další žáci. Ve chvíli, kdy jsou všichni na této úrovni, učitel opět zrychlí a zvýší intenzitu podupávání. Tímto způsobem je možné dojít až k bouřce a poté se vrátit opět k jemnému poprchávání.

PŘÍDAVEK

Učitel vysvětlí žákům pravidla této aktivizační aktivity. Ze žáků se stávají diváci na koncertu populární hudby. Jeden z nich se stane populárním zpěvákem a stoupne si zády ke třídě. Úkolem třídy je docílit svým potleskem toho, aby se zpěvák vrátil na pódium a dal jim hudební přídavek. Zpěvák dostane instrukci, aby se otočil a udělal několik kroků k publiku pouze v případě nejvyšší intenzity potlesku. Pokud bude tato intenzita kolísat, zpěvák se začne vracet zpět do zákulisí.

NEMÁM SLOV

Učitel vyzve žáky k tomu, aby si stoupli. Jejich úkolem bude co nejdéle souvisle mluvit na jeden nádech. Není rozhodující, co budou říkat, jde jen o to, aby vydrželi mluvit co nejdéle. Na odpočítání se všichni nejdou nedechnou a začínají mluvit.

Řadu dalších možností aktivizace žáků nabízí lekce 4.2 – Učíme se uvolnit a obnovit své síly.

ZPŮSOBY ZCITLIVĚNÍ ŽÁKŮ NA TÉMATA, KTERÝMI SE CHCEME BĚHEM TŘÍDNICKÝCH HODIN ZABÝVAT

Propojenost třídnických hodin se životem žáků uvnitř třídy chápeme jako jednu ze zásad práce v těchto hodinách. Tato zásada se týká především vybírání témat třídnických hodin na základě pozorování žáků a jejich reálných problémů a vyzývání žáků k tomu, aby sami sdělovali, čím by se chtěli zabývat. Pokud téma pro konkrétní třídnickou hodinu vybere učitel, je vhodné ho uvést v život tak, že si ho žáci nejprve propojí s vlastními dosavadními zkušenostmi. Níže uvádíme pro inspiraci některé způsoby, kterými je možné tohoto propojení dosáhnout.

REÁLNÁ SITUACE

Téma se zde nastolí přímo praktickým jednáním žáků. Zadání vypadá tak, že žáky necháme například ve dvojicích ztvárnit situaci, ve které jeden ze žáků udělá něco, co se druhému nelíbí, a ten na to nějak reaguje. Žáci zde používají své běžné styly chování. Poté, co necháme žáky ve dvojicích ztvárnit danou situaci, může následovat prezentace několika dvojic. Ostatní žáci zde mají roli pozorovatelů. Po každé takové prezentaci je možné provést krátkou reflexi, jejímž cílem je nechat žáky popsat, jak danou situaci vnímali a co je k jejímu řešení napadá. Během této reflexe můžeme položit například následující otázky:

- Škála: Jak často se s podobnými situacemi setkáváte?
- Škála: Jak jste byli spokojeni s tím, jak Pepa reagoval na to, když mu Tomáš bez dovolení bral kroužítka?
- Co se vám na jeho reakci líbilo?
- Co se vám na jeho reakci nelíbilo?
- Napadá vás, jak ještě jinak by bylo možné tuto situaci řešit?
- pokud ano, může nositel nápadu své řešení předvést ve scéně nebo popsat.

JAKÉ S TÍM MÁM ZKUŠENOSTI?

Žákům je představeno téma, kterým se budeme společně zabývat. Poté jsou jim pokládány některé z následujících otázek, jejichž cílem je umožnit žákům propojit si téma s vlastními zkušenostmi nebo zájmy.

- Kde se ve svém životě s tímto tématem setkávám?
- Co by mne o tomto tématu případně zajímalo vědět?
- K čemu by mi mohlo být, kdybych se o tomto tématu dozvěděl něco, co ještě nevím?
- Pokud se s daným tématem ve svém životě nese setkávám, existuje něco podobného (příbuzného), s čím mám zkušenost? Pokud ano, co to je?

SBÍRKA TOHO, CO VÍME

Práci s novým tématem je možné zahájit tak, že nejprve vyzveme žáky k tomu, aby dali dohromady, co už o tomto tématu vědí. Dá se dá postupovat například tak, že každý má ve vymezeném čase (například v 1 minutě) napsat co nejvíce věcí, které ho k danému tématu napadnou. Dále může každý sdělit jeden ze svých nápadů, který pokládá za nejzajímavější. Tyto nápady může učitel sepisovat na tabuli. Sbíрку nápadů je možné dále využít jako první krok tvorby myšlenkové mapy (podrobně viz Univerzálně použitelné metody).

SCÉNKA

Učitel předehraje žákům krátkou scénku, která ilustruje to, čím se budou společně zabývat. Úkolem žáků je potom popsat, co viděli, případně sdělit, jaké zkušenosti s tím mají. Pokud se chce zabývat například tím, co je dobré dělat, když někoho o něco žádám, může obejít několik žáků a různými způsoby je o něco požádat. Úkolem žáků je potom popsat, čím se jednotlivé způsoby lišily, který způsob jim připadal neúčinnější a proč, jaké zkušenosti mají s tím, když někoho o něco žádají, nebo když je někdo o něco žádá.

PROVOKACE

Učitel žákům oznámí něco, o čem předpokládá, že s tím žáci nebudou souhlasit. Například: „Setkal jsem se s názorem, že žáci našich škol o sobě v rámci třídy navzájem vůbec nic nevědí. Nemají ponětí o tom, kdy má kdo narozeniny, co by k nim případně rád dostal, jestli má nějaké sourozence, co rád dělá ve svém volném čase, Co vy na to?“. Dále je možné si to prakticky vyzkoušet. Například tak, že učitel náhodně rozlosuje žáky do dvojic. Úkolem každého z dvojice je sepsat co nejvíce informací, které zná o tom druhém. Nesmí se při tom na nic ptát.

MYŠLENKOVÁ MAPA

Práci s tématem třídnické hodiny (například: Co všechno má vliv na naše vztahy uvnitř třídy) je možné zahájit tak, že necháme žáky na dané téma vytvořit myšlenkovou mapu. Tuto mapu můžeme zadat buďto jako skupinovou, nebo jako individuální práci. Při tvorbě myšlenkové mapy můžeme začít technikou: Sbíрка toho, co už víme (nápady k jednotlivým větvím myšlenkové mapy potom vybíráme z předem vytvořeného seznamu). Podrobnější popis této metody viz Univerzálně použitelné metody

KDYBYCHOM TO NEMĚLI ...

Žákům je představeno téma, kterým se budeme společně zabývat (například fungování společně stanovených pravidel ve třídě). Poté jsou jim položeny některé z následujících otázek, jejichž cílem je stimulovat přemýšlení žáků o daném tématu a o tom, jaký může mít pro ně smysl se jím zabývat.

- Jaké by to pro nás mělo důsledky, kdybychom ve třídě žádná pravidla neměli?
- Co by se v našem životě změnilo, kdyby neexistovala ve třídě žádná pravidla?
- Představme si, že nikdy žádná pravidla na světě neexistovala. Co všechno kolem nás by nejspíš neexistovalo, kdyby tomu skutečně tak bylo?

AKTIVITY SPOJENÉ S TÉMATY TŘÍDNICKÝCH HODIN

SEZNAMOVACÍ AKTIVITY

□ Vizitka

(S. Hermochová, 24)

Každý účastník lekce obdrží papírovou kartu (větší, než je rozměr skutečné vizitky) a na ni se pokusí s použitím tužky (příp. pastelky) jakoukoliv výtvarnou či grafickou formou, ale bez použití písma vyjádřit sebe.

Hotové vizitky pak lze shromáždit tak, aby nikdo neznal autora jiné než vlastní, a hádat, co vyjadřují prvky vizitky i její celek a komu vizitka patří.

Reflexe: Jak bylo snadné přenést sebe samého na vizitku, co se na vizitku nevešlo, co chtějí hráči ke svým vizitkám ještě říci, co je překvapilo, co pro ně znamenají symboly a obrázky atd., které se objevují na vizitkách, jak bylo snadné uhádnout, čím vizitka je, jakým způsobem se hádalo, co je to »já«...?

Zdroj: Valenta, J. (2000). *Učit se být*. Kladno, AISIS. str.48

SOCIALNĚ PSYCHOLOGICKÉ HRY	
<h2>Co o tobě vím?</h2>	
TÉMA: KOMUNIKACE	
CÍL: Zlepšení vzájemného poznání a vztahů ve skupině.	Čas na přípravu: –
Pomůcky: pro každého papír a tužka, formulář „Co o tobě vím?“	Čas na hru: 30 minut
Prostředí: místnost	Věk: 10+
	Náročnost psychická: 3
	Náročnost fyzická: 1
	Počet hráčů: dvojice

POPIS

Každý si představí svého nejlepšího kamaráda a představí si, že s ním má udělat interview pro časopis. Může si vymyslet libovolné otázky – musí na ně však za svého přítele sám odpovědět, např.:

Kterou barvu máš nejraději?
Kterou písničku máš nejraději?
Co děláš o prázdninách?
Co tě nejvíce rozzlobí?
Co by sis koupil, kdybys měl hodně peněz?

Asi po 15 minutách se vytvoří dvojice (nejlépe ti, kteří znají nejlepšího kamaráda svého partnera), seznamují se vzájemně se svými zápisy a povídají si o tom, jak by kamarádi asi odpověděli. (10 minut)

REFLEXE HRY

Jak dobře znáte názory svých kamarádů? Znají vás ostatní dobře, nebo se v něčem mýlí? Proč si asi někdo myslí, že zastáváte určitý názor?

POZNÁMKA PRO VEDOUCÍ

V běžné skupině je vhodnější otázky udržet v hravé formě a dovést účastníky k tomu, že je třeba se více zajímat o své přátele

Zdroj: Hermochová, S.; Neuman, J. 2004. *Hry do kapsy VI*. Praha, Portál.

Můj erb

Poznávání ve skupině,
tvořivost,
zábava

Pomůcky: obrysy erbu na papíře velikosti nejméně A4, psací potřeby, pastelky nebo barvy, lepidlo, tenká šňůra a kolíčky na prádlo

Prostředí: dvůr, hřiště

■ Popis:

Během určité doby (15-30 min.) si každý účastník navrhne svoje erbovní znamení, ze kterého bude zřejmé jeho křestní jméno a další informace, které ho charakterizují, např. místo, kde se narodil, oblíbené činnosti, barvy, písně, zvířata, jídla apod. Může zde být i životní motto. Pro přehlednost lze vymezit, že na erbu smějí být vedle jména nejvýše čtyři další vybrané charakteristiky.

Každý si svůj erb vytvoří a vyvěsí ho na připravenou šňůru. Při menším počtu účastníků se můžeme u každého erbu zastavit a nechat si ho majitelem vyložit. Jinak zůstanou erby vyvěšeny na přístupném místě, aby inspirovaly další domlouvání mezi hráči.

Zdroj: Neuman, J. (1998). *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha, Portál. str. 67

Hra na jména

Poznávání a zapamatování si
křestních jmen účastníků,
procvičování paměti i fantazie

Pomůcky: žádné

Prostředí: kdekoli

■ Popis:

Základním útvarem je půlkruh nebo kruh. Početnější skupinu (přes 16 osob) rozdělíme na poloviny. Můžeme stát nebo pohodlně sedět. Ještě před zahájením hry lze podotknout, že bude velmi příjemné, když se už příští den budeme oslovovat křestními jmény. Každý si jistě vzpomíná na tzv. mnemotechnické pomůcky pro zapamatování si názvů, čísel, pravidel a jiných informací. Tohoto triku využijeme i nyní.

První účastník (taktické je, když to bude sám vedoucí) si vymyslí přídatné jméno, které ho charakterizuje, líbí se mu nebo ho zrovna napadne, a řekne ho se svým křestním jménem. Jeho soused po pravé straně opakuje přídatné jméno a křestní jméno prvního a pokračuje svojí vlastní charakteristikou a křestním jménem.

Může to vypadat následovně: „Já jsem silný Bivoj,“ říká první a druhý opakuje: „To je silný Bivoj a já jsem veselý Jirka.“ Takto pokračujeme, až dojde na posledního.

Pokud se najde člověk, který bude schopen si zapamatovat více než 16 jmen a charakteristik lidí, které vidí poprvé, pak to bude malý rekord. Určitě bude část hráčů potřebovat malou nápovědu, aby mohlo být vůbec dokončeno první kolo. To nevádí, nenecháme je však dlouho čekat.

Po skončení představování mohou dobrovolníci, kteří si chtějí vyzkoušet svoji paměť, zkusit zopakovat všechna jména s charakteristikami nebo jen jména samotná (ta v této etapě jsou nejdůležitější).

Zdroj: Zdroj: Neuman, J. (1998). *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha, Portál. str. 52

AKTIVITY PRO ROZVOJ VZTAHŮ VE TŘÍDĚ

V čem jsme stejní a v čem jiní

Hráči chodí prostorem. Na tlesknutí chytí nejbližšího a vytvoří se dvojice. Každý dostane papír, přeložený na polovinu, a tužku. Do jedné půlky píše, co mají oba ve dvojici společného, a do druhé to, v čem se liší. Následně si o tom popovídají.

Varianty:

- Totéž v kruhu a dvojice vytvoří ti, co stojí přímo naproti sobě.
- Totéž a dvojice vytvoří ti, kteří si jdou navzájem trochu „na nervy“.

Zdroj: Šimanovský, Z.; Šimanovská, B. (2005). *Hry pro rozvoj zdravé osobnosti*. Praha, Portál. str. 35

× Zrcadlo

(Podle Luisy Hay)

potvrzení kladného sebepojetí,
otevřenost,
podpora

Hráči si vytvoří dvojice a každá si najde klidné místo, kde si sedne. Na chvíli zavřou oči, soustředí se na dech a uvolní se. Menší bude ve hře originál a větší ze dvojice zrcadlo. Originál si vybaví několik vlastností, kterých si sám u sebe váží a pokládá je za cenné. Řekne je druhému a přitom se na něj zpříma dívá, např.: „Umím hrát na klavír.“ Partner-zrcadlo poté klidně, souhlasně, s lehkým akcentem na sloveso zopakuje sdělení originálu: „Ano, **umíš** hrát na klavír.“

Originál: Mám dobré známky ve škole.

Zrcadlo: Ano, **máš** dobré známky ve škole.

Originál: Myslím, že jsem... docela kamarádká.

Zrcadlo: Ano, **jsi** kamarádká.

Rozhovor má volné tempo, hráči se na sebe dívají zpříma a za větami ponechávají delší pauzy. Pokračují, dokud první nabízí nová sdělení. Sdělení musí být jen kladná, zrcadlo nepotvrzuje žádné negativní! Role si pak vymění. Po skončení hry mluví o pocitech, které při hře měli.

Zdroj: Šimanovský, Z. (2002). *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. Praha, Portál. str. 95

Chlapci a děvčata

podobnosti a rozdíly obou pohlaví,
jak chlapci vnímají děvčata a naopak

Hráči s vedoucím hry nejprve mluví o tom, jak děvčata vidí chlapce, co jim na nich imponuje a co ne. Chlapci pak říkají, jak vnímají děvčata, co u nich obdivují a co ne. Společně si vzpomínají, jak jednají chlapci a děvčata za běžných a za vypjatých okolností, jaké jsou rozdíly a shody v jejich prožívání. Chlapci a dívky potom vytvoří skupinky, domluví se a sehrají příhodu, v níž ztělesní příslušníky opačného pohlaví v situaci, která se jim pro ně zdá nejpříznačnější. Děvčata hrají ve své příhodě chlapce a naopak. Následně se hovoří o myšlenkách a pocitech, jaké měli herci a diváci.

Varianta:

- Chlapec a děvče hrají první schůzku na lavičce v parku. Za každým z nich stojí jeho druhé já (viz hra Druhé já, str. 124). Druhé já chlapce hraje dívka a sděluje nahlas myšlenky, které se chlapci honí hlavou. Druhé já děvčete ztělesňuje chlapec.

Zdroj: Šimanovský, Z. (2002). *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. Praha, Portál. str. 96

Listy na zádech

zpětná vazba,
podpora jedince skupinou,
sebezpoznání

Pomůcky: papíry a tužky

Při hře jde o to, jak odlišně hodnotíme sebe ve srovnání s tím, jak nás hodnotí ostatní. Hru lze hrát se skupinou, která se už zná. Každý si vezme dva papíry, na jeden si napíše v pěti větách, jak by ho asi hodnotili přítomní, co by o něm psali, a papír si schová. Druhý, čistý papír si připevní (nechá upevnit) na záda. Všichni potom chodí s tužkou a koho hráč potká, tomu napíše do listu na zádech stručně nějakou jeho dobrou vlastnost.

Asi po čtvrt hodině hru zastavíme. Papíry se sejmou ze zad a každý si přečte zápisy na nich. Porovná tento list s prvním a má-li chuť, sdělí ostatním, jak porovnání vyznělo. Kdo chce, čte zápisy nahlas.

Varianta:

- Ve skupině, která se nezná, nebo při večírku dětí s rodiči píšou hráči při setkání dospělému do papíru na zádech profesi, ve které podle jejich představ působí nebo by v ní mohl pracovat (pilot, lékař, detektiv atd.).

Zdroj: Šimanovský, Z. (2002). *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. Praha, Portál. str. 97

Místo po pravici

sdělení sympatií,
vzájemná podpora,
soudržnost skupiny

Oblíbená hra, která posiluje dobré vztahy ve skupině. Hráči sedí v kruhu a jedna židle je volná. Hráč nalevo od ní začíná větou: „Místo po mé pravé ruce je volné a chci, aby si sem sedl...“ a doplní jméno dotyčného a zdůvodnění, např.: „...Jirka, protože je dobrý kamarád.“ Jirka poděkuje a sedne si tam. Uvolní tak svou židli a hráč nalevo od ní se zase ujímá slova: „Místo po mé pravici je volné...“ atd. Mluvčí vždy odůvodní svou volbu, uvede vlastnost, pro kterou si dotyčného cení. Hru je třeba ponechat tak dlouho, dokud si každý aspoň jednou nepředsedne. Vyskytne-li se hráč, kterého nikdo nevyzve, pak ho pozve vedoucí hry. Při sdílení dojmů ze hry je někdy vhodné téma neoblíbenosti určitého hráče otevřít a společně hledat cestu ke změně.

Zdroj: Šimanovský, Z. (2002). *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. Praha, Portál. str. 98

Bodlák a růže

(Podle E. Bosákové a M. Frýby)

otevřenost,
zpětná vazba,
kultura projevu

Pomůcky: bodlák a růže (event. dva podobné předměty)

Uprostřed kruhu hráčů leží růže a bodlák (nebo podobné předměty). První hráč je vezme a po krátké úvaze se před někoho postaví. Řekne mu: „Dávám ti bodlák, protože...“ a připojí, co se mu na dotyčném nelíbí. Odmlčí se a pokračuje: „Dávám ti taky růži, protože...“ a připojí to, co se mu na dotyčném naopak líbí, čeho si u něj cení. Obdarovaný nic nekomentuje. Sdělení bere na vědomí, poděkuje a rozhlédne se. S oběma věcmi v ruce se postaví před jiného hráče. Podává mu jednu po druhé se stejným úvodem. Tak si předměty postupně předávají všichni jednou, nebo i vícekrát. Když jsou všechna sdělení vyčerpána, hra končí. Začne debata, při níž mohou hráči požádat někoho o podrobnější vysvětlení, mluví o tom, co je překvapilo, potěšilo, mrzelo, od koho by co čekali, která sdělení je zaujala a utkvěla jim v paměti.

Varianta:

- Hra se také hraje s klubkem provázku (vlny, tenké gummy). Jeho konec drží první hráč a klubko s výše popsaným slovním doprovodem (záporné i kladné sdělení) putuje od hráče k hráči. Vlana se odvíjí a vzniká „síť vztahů“. Ta se posléze zase zaplétá zpátky a hráč, který se provázku pouští, si připomíná, co mu bylo sděleno.

Zdroj: Šimanovský, Z. (2002). *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. Praha, Portál. str. 106

AKTIVITY NA UZAVÍRÁNÍ NĚJAKÉ ZKUŠENOSTI

Zde se vyskytují aktivity se dvěma druhy cílů. Cílem první skupiny je nechat účastníky dát najevo především své pocity. Druhá skupina aktivit se snaží postihnout rovněž něco z věcného obsahu činnosti – vede žáky k vyjadřování toho, co se během aktivit(y) dělo a jak to vnímali.

AKTIVITY ZAMĚŘENÉ PŘEDEVŠÍM NA VYJÁDŘENÍ POCITŮ:

Barevná škála

Každému dáme před hrou nebo akcí barevné kartičky, např. zelenou, červenou a žlutou. Po skončení vyzveme hráče, aby zvednutím karty zhodnotili hru. Zelená znamená, že hra se velmi líbila. Žlutá vypovídá o tom, že hra se líbila tak napůl. Červená znamená, že se hra nelíbila vůbec. Aby se vyloučilo vzájemné ovlivňování, zvedají účastníci karty zády do kruhu.

Barevnou škálu můžeme rozšířit a zorganizovat barevné hodnocení odevzdáváním např. barevných kuliček do odměrných nádob. Tak si vytvoříme zajímavý „přístroj“ na měření nálady i úspěchu jednotlivých bodů programů a her.

Palec vzhůru

Zvolíme si škálu, která vyjadřuje stupeň spokojenosti s výsledkem hry. Palec vzhůru znamená, že vše proběhlo výborně, podařila se práce v týmu. Palec dolů znamená, že se téměř nic nepodařilo. Palec vodorovně vypovídá o uspokojivé práci skupiny.

Tímto způsobem můžeme rychle zjistit úroveň spokojenosti celé skupiny a zahájit na toto téma diskusi.

Ruce mluví

Sedíme v kruhu. Každý má k hodnocení 10 prstů. Na výzvu vedoucího se hráči vyjadřují k tomu, co právě ve hře prožili, ukázáním počtu prstů při zavřených očích. Deset prstů znamená absolutní spokojenost a úspěch, žádný prst znamená naprostou nespokojenost či nezájem.

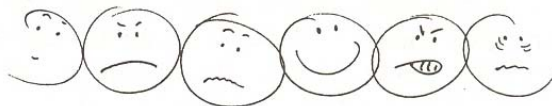

Jedním slovem

Každý zkusí vyjádřit své pocity po skončené hře jedním slovem nebo holou větou. Někdy jedno přiléhavé slovo vydá za dlouhé komentáře.

Výraz obličeje

Připravíme pro každého hráče pět karet s obličejí vyjadřujícími svým výrazem různé stupně spokojenosti. Hráči se vyjadřují k jednotlivým momentům hry ukazováním odpovídajících karet.

Úvodník

Hráč nebo skupinky po dvou až třech dostanou čistý papír, který představuje úvodní stránku novin. Každý se ji snaží vyplnit krátkými články a zprávami, které vyjadřují jeho pocity a zkušenosti po absolvované hře nebo akci.

Trh pocitů

Každý si zvolí partnera a diskutuje s ním o tom, co se mu na hře nebo na akci zdálo důležité nebo co ho nejvíce oslovilo. Po určitém, předem stanoveném čase se dvojice změní.

Zdroj: Zdroj: Neuman, J., ilustr. Ďoubalík, P. (1998). *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha, Portál. str. 319

AKTIVITY ZAMĚŘENÉ NA VYJÁDŘENÍ SE K OBSAHU ČINNOSTI:

Mé místo

Vyznačíme symbolicky prostor, který nazveme skupinové centrum. Každý ze skupiny se do tohoto prostoru postaví podle toho, jak se ve vztahu ke skupině cítil, jaká byla v předcházející hře jeho role či zapojení.

Podobné hodnocení je možné provést i pomocí předtištěného vzoru znázorňujícího jádro a blízké či vzdálené okolí spolupracující skupiny (posádka lodě, držení podpěrného sloupu, soustředné kruhy, koruna stromu atp.). Každý hráč označí graficky svoji předpokládanou pozici.

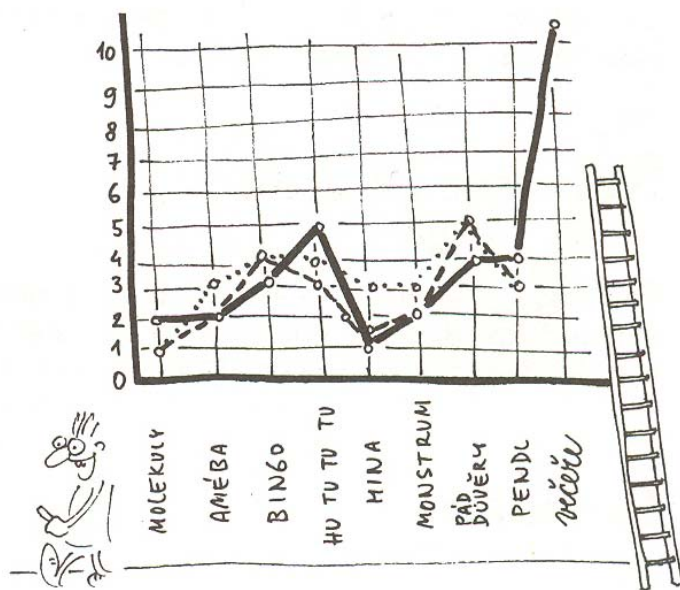
Horká židle

Určeno pro skupiny, které spolupracují delší dobu.

Vedoucí připraví čisté papíry a na každý napíše jméno jednoho účastníka. Listy položí na zem jménem dolů. Nyní si každý bere postupně jeden papír za druhým a stručně na něm komentuje činnost jmenovaného v předcházející hře nebo na celé akci. Po skončení obdrží každý list s komentářem od všech členů skupiny. Je na každém, zda se pod svůj komentář podepíše.

Diagram

Na velkém papíru nebo na tabuli bude na ose y vyznačena škála oblíbenosti či prospěšnosti od 0 do 10. Na ose x budou jednotlivé hry nebo části programu. Každý hráč vyjádří křížkem své hodnocení. Potom spojí jednotlivé body a vytvoří diagram svých názorů.

Skupinový diagram může být podkladem k závěrečnému hodnocení řetězce her, hodnocení dne nebo celého kursu.

Zdroj: Neuman, J., ilustr. Ďoubalík, P. (1998). *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha, Portál. str. 320

Největší zážitek

Rozdělíme se do menších skupin (po 5-10 členech) a připravíme si pantomimické vystoupení představující nejdůležitější zážitky. Po výběru a herecké přípravě si je vzájemně přehráváme.

Povídání

Vedoucí vyzve každého účastníka, aby v krátkém vyprávění popsal, co se mu na předcházející aktivitě líbilo, s čím nebyl spokojen, jak se cítil apod. Jakmile se každý vyjádří, můžeme zahájit další diskusi.

Zdroj: Zdroj: Neuman, J. (1998). *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha, Portál. str. 319

AKTIVITY PRO POBAVENÍ

Domníváme se, že hodnotným cílem některých třídnických hodin je si na nich především odpočinout. Z tohoto důvodu zde uvádíme výběr aktivit, které se nám v takovém případě osvědčily. Další naleznete v doporučené literatuře.

KLÍČE

Žáci dají židle do kruhu tak, že se navzájem boky dotýkají a sednou si na ně. Jedna židle je uprostřed kruhu. Na ní si v prvním kole může sednout učitel nebo rovnou některý z žáků. Pod židli uprostřed leží svazek klíčů. Ten, kdo sedí na židli uprostřed, zavře oči. Úkolem okolo sedících žáků je pokusit se klíče zmocnit. Člověk sedící uprostřed může klíče bránit. Obrana probíhá tak, že poslepu jen podle zvuků ukazuje rukou na místa, kdy si myslí, že se pohybuje někdo, kdo mu chce klíče vzít. Pokud ukáže správně, tedy směrem, kde se skutečně někdo pohybuje, musí si dotyčný sednout zpět na místo, ze kterého vstal, a v daném kole už se nemůže pokusit klíče získat.

Důležitá pravidla této aktivity.

- Chce-li se někdo pokusit vzít klíče, musí se zvednout ze své židle, dojít k židli uprostřed a přímo do ruky vzít svazek klíčů. Ve chvíli, kdy dosedne zpět na své místo, aniž by na něj ten kdo sedí poslepu uprostřed ukázal, podařilo se mu klíče získat. V tu chvíli dané kolo končí.
- Počet lidí, kteří v jednu chvíli směřují ke klíčům pod židli uprostřed je vhodné omezit například na 3.
- Jakmile je tím, kdo sedí na židli uprostřed, na někoho ukázáno, mělo by se ozvat „zásah“. Dotyčný si sedá zpět na své místo a daného kola se už neúčastní.

Zdroj: tuto aktivitu nás naučil Michal Vybíral

Hledání pokladu

(Podle E. Vyskočilové a S. Hermochové)

cit pro jemné neverbální projevy,
schopnost neprozradit se

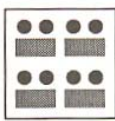
Jeden z hráčů, sedících v kruhu, odejde za dveře. Jinému pak dá vedoucí hry do ruky minci, kterou dotyčný může a nemusí dát ještě někomu dalšímu. Všichni potom položí ruce sevřené v pěst na kolena. Vrací se hráč, který byl za dveřmi. Rozhlíží se a pozoruje projevy hráčů. Může s nimi mluvit a své soudy může pronášet nahlas. Může posleze třikrát hádat, kdo má minci (poklad) v dlani. Každý svůj odhad však musí nahlas, v několika větách zdůvodnit. Pokud se splete i potřetí, jde znovu za dveře. Vedoucí hry dá minci do dlaně jinému a přivolaný hráč hádá znovu. Uhodne-li, jde hádat jiný hráč.

V debatě během hry hovoříme o tom, že je třeba si všimnout nejenom rukou, ale také dalších mimoslovních signálů: držení těla, výrazu tváře, očí, jemných pohybů atd.

Zdroj: Šimanovský, Z. (2002). *Hry pro zvládnání agresivity a neklidu*. Praha, Portál. str. 114

Kresba jednou tužkou

(Podle E. Bosákové a M. Frýby)

spolupráce,
mimoverbální domluva,
snášenlivost

Pomůcky: papír a tužka pro každou dvojici

Dvojice dostanou jeden papír a jednu tužku. Dohodnou se, jak bude papír mezi nimi položen, a pak už nesmí hovořit. Během zhruba deseti minut mají nakreslit jednou tužkou, kterou drží oba – každý jednou rukou – jakoukoli nebo zadanou věc, objekt, určité téma; např. je to ryba, hrad, obytná loď, společný dům, krajina, naše nálada, my dva a zbytek skupiny. Po dokončení kresby mohou ještě dílo nějak nazvat a název napsat (stále beze slova) společnou tužkou do dolního rohu výkresu.

Během hry si hráči uvědomují a v následném rozhovoru proberou sklony podržovat se nebo druhého naopak ovládat, jak se kdo se svým partnerem cítil atd. Partnery lze při jednoduchém zadání několikrát vystřídat. Hráči tak mohou porovnat, jak se jim s kým ze skupiny pracuje.

Národní obrození

vztah k jazyku,
slovní zásoba,
komunikace

Vedoucí hry úvodem sdělí hráčům, že jsou v zemi, kde se smí mluvit jen málo. Každý má povoleno jen pět slov, která si sám zvolí. Musí je však nosit na lístku stále u sebe kvůli kontrole. Každý hráč si tedy napíše na lístek pět slov, která pokládá za důležitá. Všichni se procházejí, a když se dva potkají, hovoří každý jen svými pěti slovy. Jiná slova (ani slova druhého hráče) nepoužívá. Kontroluje to určený hráč.

Po chvíli vedoucí naváže: „Diktatura padla a přišla svoboda. Každý měl najednou právo mluvit, jak chce, třeba všemi slovy. Jenomže lidé už slova neznali, za ta léta je zapomněli. Zkuste tedy dát dohromady, co kdo zná, a jeden od druhého se naučte jeho slovům!“ Hráči se opět procházejí. Když se dva potkají, sednou si a navzájem se učí a připíší si svá slova. S každým novým besedníkem získává hráč další výrazy a rozbíhá se živější zábava. Každý v ní využívá slov ze své rostoucí slovní zásoby a osvojuje si nová. V následné debatě si hráči sdělují své dojmy, zážitky ze hry a nápady.

Zdroj: Šimanovský, Z. (2002). *Hry pro zvládnání agresivity a neklidu*. Praha, Portál. str. 112

O zlatou rybku

kultura komunikace, porozumění,
zlepšení vztahů ve skupině

Pomůcky: tužky, papíry

Když chytíme zlatou rybku, splní nám tři přání. Mohli bychom však na ni čekat dlouho a marně, proto zkusíme být takovou zlatou rybkou sami a pomoci si vlastními silami. Vedoucí hry vyzve hráče, aby se zamysleli nad tím, co by se dalo ve skupině zlepšit. Co by napomohlo tomu, aby se v ní všichni cítili lépe a příjemněji. Každý hráč to sám za sebe zformuluje jako svá tři přání, která se týkají vždy někoho ze skupiny. (Např.: Karle, přál bych si, abys mi už nikdy neřikal „prtě“!) Každý si svá tři přání zapíše a hráči je pak postupně pronášejí nahlas, vždy přímo k tomu, koho se přání týká. Oslovený nemusí odpovídat. Zváží sám, jestli vyslechnutému přání vyhoví. Vedoucí hry zde může mimoděk připomenout, jakou sílu má také slovo promiň. Kdo byl osloven, má právo zase svým přáním oslovit jiného ve skupině. Pokud jsou přání splnitelná, je dobré jim vyhovět. Na závěr mohou děti posoudit, či otázka nebo odpověď se jim nejvíc líbila a kdo si zaslouží putovní „Řád zlaté rybky“.

Zdroj: Šimanovský, Z. (2002). *Hry pro zvládnání agresivity a neklidu*. Praha, Portál. str. 115

Intuice, šestý smysl

(Podle E. Bakaláře)

intuice,
vnímání skupiny jedincem,
soudržnost

Pomůcky: tužky, papíry

Každý hráč má tužku a papír. Vedoucí hry vždy nahlásí číslo a téma:

1. barva	6. sport
2. číslo	7. strom
3. hudební skladba	8. telefonní číslo
4. jméno	9. vůně
5. město	10. zvíře

Každý hráč si vždy zapíše uvedené číslo a připojí k němu slovo, o němž si myslí, že ho na dané téma napíšou spolu s ním také všichni ostatní nebo aspoň většina hráčů ze skupiny. Při vyhodnocení získává každý tolik bodů, kolikrát se u daného čísla vyskytlo stejné slovo. Když je hráčů mnoho, hrajeme hru po menších skupinách.

Zdroj: Zdroj: Šimanovský, Z. (2002). *Hry pro zvládnání agresivity a neklidu*. Praha, Portál. str. 158

AKTIVITY PRO ŘEŠENÍ AKTUÁLNÍCH PROBLÉMŮ VE TŘÍDĚ

Níže jsou uvedeny jednotlivé kroky postupu řešení aktuálních problémů třídy /A-D/ viz str. 11. U každého z těchto kroků naleznete několik použitelných metod.

A. DEFINICE TOHO, CO BYCHOM MOHLI SPOLEČNĚ ŘEŠIT

A.1 TRH SITUACÍ

Sdělíme žákům, že se budeme společně zabývat situacemi, ke kterým ve třídě dochází a s jejichž řešením nejsou spokojeni. Každý žák dostane dva lepicí papírky (post-ity).

Úkolem žáků je **napsat alespoň jednu situaci, kdy ve třídě zažívali něco z toho, co jim nebylo příjemné**. Smyslem je zviditelnit věci, které jsou nám ve třídě nepříjemné. Platí zde pravidlo „nevyjadřování se za druhé“. Tedy píšeme jen to, co se stalo osobně nám. Aby obsah lístečků byl co nejméně zraňující, dohodneme si s žáky závaznou úvodní formulaci těchto lístečků. Tato formulace zní: „Bylo mi nepříjemné, když ...“. Dále učitel na tabuli napíše: „Věci, které jsou mi v naší třídě nepříjemné“ a vyzve žáky k tomu, aby své popsané post-ity vylepili na tabuli.

!Žáky upozorníme na to, že vše, co napíší, se bude nahlas číst!

A.2 BURZA PROBLÉMŮ

Vyzveme žáky k tomu, aby každý z nich napsal na papírek věc, která mu ve třídě vadí. Cílem není vypátrat konkrétní viníky, ale pobavit se o tom, co by mohlo fungovat lépe. Případně společně naplánovat, jak to udělat.

Zde je vhodné uvést několik konkrétních příkladů: Když mi někdo říká Tlust'ochu. Když si někdo bere moje věci bez dovolení. Když mě někdo pomlouvá... .

Jedná se jen o věci uvnitř třídy, na které mají vliv samotní žáci. Tedy nikoliv například: „Když píšeme s panem učitelem Omáčkou test, který nebyl dopředu ohlášen“.

Žáky předem upozorníme na to, že věci, které budou psát, budou také zveřejňovat.

Každý žák dostane ¼ papíru A4 a věc, která mu vadí na ní stručně napíše. Dále žáky vyzveme k tomu, aby se pokusili svůj problém zobecnit. Tedy vymyslet obecnou skupinu, do které by bylo možné zařadit jejich problém. Zde je vhodné zobecnování „natrénovat“ tak, že vyzveme několik žáků k tomu, aby sdělili, co napsali. Obecné skupiny k tomu, co tito žáci řeknou, se vždy pokusí vymyslet celá třída.

Příklady:

Konkrétní věc, kterou napsal některý žák.	Obecná skupina, do které by bylo možné danou věc zahrnout:
Vadí mi, když mi někdo říká, že mám hnusné oblečení.	Posmívání se.
Vadí mi, že si někdo půjčuje mé věci bez dovolení.	Braní věcí.
Vadí mi, když mě holky tahají za vlasy.	Fyzické ubližování.

Každý žák dal tedy dohromady obecnou skupinu, do které by mohl patřit jeho problém. Dále vyzveme žáky k tomu, aby vstali, prošli se po třídě a pokusili se najít spolužáky s podobnými či totožnými obecnými skupinami problémů. Žáci tedy chodí po třídě a navzájem si představují své obecné skupiny. Jakmile někdo potká někoho s podobnou či stejnou skupinou, pokračuje dále s ním. Každý žák by se měl pokusit najít nejméně jednoho spolužáka, ke kterému by se takto přidružil. Tímto způsobem nám vzniknou skupiny problémů, na které se můžeme dále zaměřit.

A.3 KOUZELNÝ PROUTEK

Začátek je stejný jako u Burzy problémů uvedené výše. Vyzveme žáky k tomu, aby každý z nich napsal na papírek věc, která mu ve třídě vadí. Cílem není vypátrat konkrétní viníky, ale pobavit se o tom, co by mohlo fungovat lépe. Případně společně naplánovat, jak to udělat.

Zde je vhodné uvést několik konkrétních příkladů: Když mi někdo říká Tlust'ochu, když si někdo bere moje věci bez dovolení, když mě někdo pomlouvá ...

Jedná se jen o věci uvnitř třídy, na které mají vliv samotní žáci. Tedy nikoliv například: „Když píšeme s panem učitelem Omáčkou test, který nebyl dopředu ohlášen“.

Žáky předem upozorníme na to, že věci, které budou psát, budou také zveřejňovat.

Každý žák dostane dva papíry stačí 2x ¼ papíru A4. Věc, která žákovi vadí, stručně napíše na jeden papír. Dále je úkolem každého žáka představit si, že problém, který napsal, neexistuje. Na druhý papír každý žák napíše, jak by on sám poznal, že problém už neexistuje: „Představte si, že jste přišli do školy a problém, který jste napsali, už neexistuje. Jak byste to poznali? Co by bylo jinak? Co by se dělo?“. Je zde zakázáno psát, co by se nedělo:

~~**Nikdo by mi neřikal: „Tlust'ochu“.**~~

Zde je opět vhodné uvést konkrétní příklad:

Konkrétní věc, kterou napsal některý žák	Jak poznám, že tato věc neexistuje?
<i>Vadí mi, když si někdo půjčuje mé věci bez dovolení</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Každý, kdo si chce něco půjčit, se mne zeptá. • Mohu si o přestávce s klidem nechat na lavici své věci. • Po přestávce najdu na své lavici všechny věci tak, jak jsem je před přestávkou opustil.

Tímto způsobem vzniknou podklady pro to, abychom se mohli společně se žáky pobavit o tom, jak zařídíme, aby věci fungovaly tak, jak popsali na svých lístečcích.

A.4 VŠIML JSEM SI, ŽE ...

Učitel oznámí žákům, že se společně budou zabývat věcmi, které se dějí v jejich třídě. Nejprve žákům předehraje krátkou scénku. V této scénce by se měla ukázat věc, které si učitel ve třídě všiml a která ho z nějakého důvodu znepokojuje. Například: Žáci se vysmívají některým spolužákům kvůli jejich neznačkovému oblečení. Učitel tedy přijde k jednomu ze žáků (je vhodné se s ním předem dohodnout a vybrat takového žáka, který pravděpodobně nebude mít problém situaci zvládnout) a začne mu říkat: „To je ale hnusný triko. To je určitě od Čičanů co? V tom bych nechodil ani doma“. Poté, co takto scénku předehraje, následuje krátká reflexe s cílem nechat žáky popsat, jak vnímali to, co se dělo a případně, jak jim tato situace připadala reálná.

Zde je možné použít následující otázky:

Otázka na žáka, který byl partnerem učitele ve scénce:

- Jak jsi se během proběhlé situace cítil?

Otázky na celou třídu:

- Jak jste vnímali to, co se tu dělo? Co vás při tom napadalo?
- Jak moc vám připadalo reálné to, co se tu dělo? Škála na prstech od jedné do deseti. Deset prstů znamená, že to bylo „jako vystřižené“ z naší třídy. Zaťaté pěsti (nula prstů) naopak znamenají, že to bylo zcela nereálné. Jakýkoli jiný počet prstů od 1-9 vyjadřuje míru toho, jak reálná vám daná situace připadala.

Následuje další aktivita, jejímž záměrem je nechat žáky samotné v krátkých scénkách představit situace ze třídy, které jsou nepříjemné jim. Na začátku této aktivity učitel sdělí žákům zásadu této aktivity: „Cílem není vypátrat viníky těchto situací. Záměrem je zviditelnit situace, které jsou žákům ve třídě nepříjemné, a společně se dohodnout na tom, co můžeme udělat pro to, aby jich ubylo“. (Z toho dále vyplývá konkrétní pokyn pro předvádění situací ze třídy, který žákům sdělíme při zadávání následující aktivity).

Rozdělíme žáky do skupin (ideálně 3-5 žáků na skupinu). Úkolem každého z žáků ve skupinách je nejprve dát dohromady jednu situaci ze třídy, ve které se cítí nepříjemně. Jedná se o situace „uvnitř třídy“, jejichž aktéři jsou pouze žáci, nikoliv učitelé či další lidé

mimo žáky dané třídy. Žákům zde připomeneme, že cílem není vypátrat viníky (viz odstavec výše). Z tohoto důvodu by se žáci měli držet toho, že při sdílení nepříjemných situací se nepoužívají konkrétní jména a po odprezentování dané situace se pak nepátrá po tom, kdo to dělá.

Dále žáci uvnitř každé z utvořených skupin tyto situace sdílí. V každé skupině tedy postupně každý žák jednu takovou situaci stručně ostatním představí.

Poté, co jsou takto ve skupinách představeny konkrétní situace, je úkolem každé skupiny jednu ze situací vybrat. Vybranou situaci každá skupina zdramatizuje – nacvičí krátkou scénku.

Následuje předvádění scének jednotlivými skupinami. Poté, co skupinka předvede svoji scénku, přichází krátký rozbor. Záměrem rozboru je nechat žáky popsat, jak danou situaci vnímali, jak jim připadala reálná, a zda by chtěli, aby k podobným situacím v jejich třídě nedocházelo.

Během tohoto rozboru můžeme použít některé z následujících otázek:

- Jak jste vnímali to, co se tu dělo? Co vás při tom napadalo?
- Jak moc vám připadalo reálné to, co se tu dělo? Škála na prstech od jedné do deseti. Deset prstů znamená, že to bylo „jako vystřižené“ z naší třídy. Zaťaté pěsti (nula prstů) naopak znamenají, že to bylo zcela nereálné. Jakýkoli jiný počet prstů od 1-9 vyjadřuje míru toho, jak reálně vám daná situace připadala.
- Kdo z naší třídy se už někdy do podobné situace dostal, zvedne prosím ruku. Následuje škála, která nám ukáže, jak byla tato situace příjemná těm, kteří se v ní ocitli. Komu byla hodně nepříjemná, tak vzpaží. Kdo jí vnímal jako nepříjemnou, tak předpaží. Ti, kdo při ní neprožívali nic nepříjemného, nechají ruku volně podél těla.
- Jak moc byste chtěli, aby k podobným situacím v naší třídě nedocházelo?
 - Zde je vhodné opět použít škálu zapojující najednou všechny žáky (více o škálách viz Univerzálně použitelné metody).

Tímto způsobem vzniknou podklady pro to, abychom se mohli společně se žáky pobavit o tom, jak zařídíme, aby k podobným situacím ve třídě nedocházelo.

B. SBĚR NÁPADŮ NA ŘEŠENÍ VYTIPOVANÝCH PROBLÉMŮ

Jakmile dáme dohromady problémy, na které žáci ve své třídě naráží, je třeba sesbírat nápady, jak by bylo možné tyto problémy řešit. Tyto nápady by měly opět pocházet od žáků. U sběru nápadů je vhodné postupovat tak, že nejprve žáky necháme dát dohromady řadu tvořivých řešení a teprve potom z nich vybíráme (viz metody uvedené u dalšího kroku). Pro sběr nápadů můžeme použít některou z následujících metod.

B.1 BRAINSTORMING

(Podrobně viz zásobník metod)

Použití této metody vypadá v tomto případě tak, že jeden z vybraných problémů (například ten, který třída odhlasuje, že by ho chtěla řešit nejvíce) se vybere a přepíše do formy otevřené otázky, například:

- Co uděláme v naší třídě pro to, abychom si navzájem nebrali věci bez dovození?

Poté následuje sbírání nápadů, jak danou věc v rámci třídy zařídit. Sběr je možné dělat najednou s celou třídou (nápad zapisuje učitel nebo každý, koho něco napadne, dojde k tabuli a napíše svůj nápad sám), nebo žáky můžeme rozdělit do menších skupin.

B.2 ČÁSTI

Tato metoda je založená na tom, že vybraný problém rozložíme na jednotlivé části. Nápady potom nesbíráme k problému jako celku, ale k těmto částem. Nakonec se nápady k těmto částem opět poskládají do jednoho celku.

Tato metoda je vhodná pouze pro ty problémy, které je možné nenásilně rozložit na více částí, které se dají řešit!

Důvod rozkladu problému na více částí spočívá v tom, že jednotlivé části se nám mohou řešit snadněji. Kromě toho může tento rozklad též prospět větší tvořivosti výsledného řešení.

Příklad:

Níže jsou postupně uvedeny dva konkrétní problémy, na kterých je ukázán rozklad na jejich jednotlivé části.

- Co uděláme v naší třídě pro to, abychom si navzájem nebrali věci bez dovození?

Tento problém by bylo možné rozložit na:

Bereme si věci

Bez dovození

Dále tedy zadáme žákům úkol vymyslet, jak by tvořivě řešili tyto části problému. Ve třídě tedy například 3 skupiny po 3-5 žácích dostanou za úkol vymyslet co nejvíce nápadů: „Jak zařídit, aby mi druzí nebrali věci“.

Jednotlivé nápady si každá skupina zapisuje. Každý nápad se zapíše na dva papíry. Po skončení této části aktivity má tedy každá skupina dva soupisy svých nápadů. Celkový počet skupin musí být při této aktivitě sudý!!!

Polovina třídy rozdělená do skupin, dostane za úkol vymýšlet co nejvíce nápadů na téma: „Co dělat, abychom si ve třídě nebrali věci.“

- O přestávce si všechny věci dát do tašky.
- Mít ve třídě hlídku, která bude hlídat, jestli si někdo nebere cizí věci.
- Mít své věci všechny označeny tak, aby bylo na první pohled vidět, komu patří.
- Nediskutovat o tom, proč někomu nechci něco půjčit, jasně si trvat na svém.
- Věci, na kterých mi velmi záleží, nenechávat na lavici. Pokud si někdo bez dovození půjčí něco z těch ostatních, trvat na tom, aby to ihned vrátil.

Druhá polovina třídy rozdělená do skupin dostane za úkol vymýšlet co nejvíce nápadů na téma: „Jak si druhému o něco říct.“

- Slíbit mu, že mu také něco půjčím.
- Poprosit ho.
- Říct mu, kdy mu to vrátím.
- Říct mu, na co to potřebuji.
- Říct mu, že když mi to nepůjčí, nikdy mu nic nepůjčím.
- Říct mu, že jsem mu taky něco půjčil, tak ať mi to kouká půjčit.

Poté, co skupiny žáků daly dohromady své nápady k jednotlivým částem problému, rozdělíme všechny skupiny na polovinu. V každé polovině by měl být jeden zápis toho, co daná skupina dala před rozdělením dohromady. Z rozpůlených skupin utvoříme skupiny nové. V těchto skupinách je vždy polovina žáků, která řešila jednu část problému a polovina žáků, která řešila jeho druhou část. Úkolem takto nově vzniklých skupin je pokusit se nápady obou částí nakombinovat. Kombinace vznikají s ohledem na původní problém. Tento problém je ve třídě napsán tak, aby na něj všechny skupiny viděly. Úkolem žáků v nově vzniklých skupinách je nejprve sdílet to, co si přinesli napsané ze svých původních skupin. Dále se postupuje tak, že skupiny mají nakombinovat co nejvíce nápadů z obou původních skupin, které řešily části problému. V našem případě to vypadá například takto:

- O přestávce si nebudeme věci nenechávat na lavici, na kterých nám velmi záleží. Pokud si někdo bez dovození půjčí něco z těch ostatních, budeme trvat na tom, aby to ihned vrátil. Pokud si budeme sami chtít něco půjčit, poprosíme.
- Nebudeme diskutovat o tom, proč někomu nechceme něco půjčit. Budeme si jasně trvat na svém. Pokud si budeme chtít sami něco půjčit, poprosíme a řekneme, kdy to vrátíme.
- Budeme mít ve třídě hlídku, která bude hlídat, jestli si někdo nebere cizí věci. Pokud si budeme chtít od někoho něco půjčit, řekneme mu, že když nám to nepůjčí, nikdy mu nic nepůjčíme.

Jednotlivé kombinace nápadů se zde nijak nehodnotí, výběr přichází až v dalším kroku.

Podobně je možné rozložit například problém:

Co bychom mohli dělat o přestávkách, abychom se co nejvíc odreagovali?

Tento problém by bylo možné rozložit na:

Co nám obecně pomáhá se odreagovat?

Co z toho se dá dělat ve škole?

Zde by se postupovalo tak, že bychom nechali žáky nejprve ve skupinách sbírat nápady na první otázku. Potom bychom je nechali označit ty věci, které si umí představit ve škole. Z těch bychom potom mohli dále vybírat, viz další krok.

B.3 KOLOTOČ

Tato metoda je založená na obohacování nápadů. Kolotoč funguje tak, že poté, co vygenerujeme nějaké problémy (viz krok 1), rozdělíme žáky do skupin, z nichž každá dostane jeden problém. Každá skupina dostane velký papír (např. formát A4) a svůj problém si na něj zapíše. Úkolem každé skupiny je dát dohromady co nejvíc nápadů na řešení tohoto problému. Jednotlivé nápady se zapisují na papír. Po předem určené době (například 10 minut) se papíry jednotlivých skupin vymění.

Každá skupina tak má před sebou papír s novým problémem a s nápady na jeho řešení, které přinesla předcházející skupina. Nejprve někdo ze skupiny přečte nahlas problém a již zapsané nápady, a poté se skupina pustí do hledání dalších. Nápady se opět zapisují. Následují další výměny popsaných papírů s jednotlivými problémy mezi skupinami žáků, až nakonec papíry skončí u původních skupin.

C. VÝBĚR ŘEŠENÍ DANÉHO PROBLÉMU

Jakmile jsem definovali to, co bychom chtěli společně řešit, a dali dohromady nápady, je potřeba z nápadů vybrat.

C.1 HLASOVÁNÍ

Jedná se o nejjednodušší formu výběru z nápadů. Hlasování vždy rozdělí skupinu na ty žáky, jejichž řešení zvítězilo a ty, jejichž řešení propadlo. Z tohoto důvodu je někdy vhodné používat jiné způsoby výběru řešení – viz dále.

C.2 STANOVENÍ MĚŘÍTEK VÝBĚRU:

Tento způsob je patrně nejefektivnější. Omezuje totiž riziko konfliktů vzniklých mezi skupinami prosazujícími svá vlastní řešení na základě argumentů, které často nejsou racionální.

Příklad:

Řešíme-li se žáky například problém: Co uděláme pro to, abychom nemuseli čekat před odchodem ze třídy, až se uklidí třída? Pomocí kterékoliv z výše uvedených metod můžeme získat následující odpovědi:

- I. Do naší třídy nebude chodit žádná jiná třída.
- II. Všechen nepořádek uklidí paní uklízečka.
- III. Nepořádek uklidí jen ten, kdo ho udělal a ostatní mohou jít.
- IV. Ve třídách budou kamery, aby bylo vidět, kdo dělá nepořádek.
- V. Každý, kdo udělá nějaký nepořádek, dostane poznámku.
- VI. Hodina skončí o 5 minut dříve a tento čas bude věnován úklidu.
- VII. Všechno uklidí Máchal, který má vždycky nejvíce nepořádku.

Abychom dokázali z těchto nápadů vybrat nějaký, který bude užitečný, neobejdeme se bez kritérií, podle kterých bychom vybírali. Těmito kritérii mohou být například naše potřeby. Potřeby se dají dohromady tak, že ti, kterých se problém týká, sdělí své nároky, které by ideálně mělo zohledňovat řešení, které později vyberou. Aby byly potřeby zapsatelné, nesmí úkolovat další lidi: („Chci aby nepořádek uklidil někdo jiný než já“). Jde o individuální vyjádření toho, co chci, nebo nechci. Potřeby, které mají něco společného, je užitečné seskupit - viz ukázka níže.

První z níže uvedených skupin potřeb, je učitelova. Další dvě dali dohromady žáci.

<i>Obecné přání</i>	<i>Co konkrétně bych chtěl či naopak nechtěl, aby se dělo:</i>
A. Aby fungovalo základní pravidlo školy, které zní: „Každá třída je před opuštěním žáky uklizená“. V lavicích ani na zemi nejsou žádné věci, okna jsou zavřená, židle jsou zvednuté a tabule je smazaná.	<ul style="list-style-type: none"> • Chtěl bych vždy odcházet z uklizené třídy. • Nechtěl bych žádat opakovaně žáky, aby uklidili. • Nechtěl bych upozorňovat žáky na to, kde je jaký papírek.
B. Abych nemusel uklízet nepořádek, který udělal někdo jiný.	<ul style="list-style-type: none"> • Nechtěl bych zvedat slupky od banánu, které tu nechali sedmáci, kteří k nám chodí na angličtinu. • Nechtěl bych se hrabat v cizích papírových kapesnících. • Nechtěl bych brát do ruky oslintané ohryzky, které nejsou moje.
C. Abych nemusel čekat, až bude třída uklizena a ztrácet tak čas.	<p>Nechtěl bych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poslouchat od učitele, že dokud neuklidíme nepořádek, nepůjdeme domů. • Přijít na oběd vždy jako poslední. • Jezdit domů autobusem o 45 minut později, protože předchozí mi kvůli úklidu ujel.

Řešení problému by tedy mělo být takové, aby co nejvíce naplňovalo 3 výše uvedená kritéria (potřeby).

Aby řešení mohla co nejvíce pokrývat potřeby, musíme nyní vzít návrh po návrhu a zjistit, kolik potřeb daný návrh naplňuje. Platí zde pravidlo, že se nápady berou tak, jak jsou, bez dalších úprav či zlepšení.

	1. Fungování základního pravidla o úklidu	2. Uklizení cizího nepořádku	3. Čekání až bude třída uklizena
1. Do naší třídy nabude chodit žádná jiná třída	N	N	N
2. Všechn nepořádek uklidí paní uklízečka	N	A	A
3. Nepořádek uklidí jen ten, kdo ho udělal, ostatní mohou jít	A	A	N
4. Ve třídách budou kamery, aby bylo vidět kdo dělá nepořádek	N	N	N
5. Každý, kdo udělá nepořádek, dostane poznámku	N	N	N
6. Hodina skončí o 5 minut dříve a tento čas bude věnován úklidu	A	N	A
7. Všechno uklidí Máchal, který má vždycky navíc nepořádku	N	N	N

Pokud řešení klade nároky na další lidi, musíme zjistit, jestli pro ně jsou tyto nároky přijatelné.

Návrh číslo 2 je pro paní uklízečku neakceptovatelný. Do její pracovní náplně patří utření podlahy a setření prachu. Mazání tabule a uklizení nepořádku v lavicích není povinná ani ochotna dělat.

Návrh číslo 3 by počítal s tím, že se každý, kdo udělal nějaký nepořádek, přizná. Toto zatím nefungovalo. Navíc, pokud nepořádek udělal někdo z jiné třídy, musel by někdo všechny třídy oběhnout a zjistit, kdo to byl. Z těchto důvodů jde o nápad, který je obtížně realizovatelný.

Návrh číslo 6 splňuje 2 ze tří potřeb. Pro učitele je zkrátit o 5 minut každou hodinu nepřijatelné. Zde je možné dohodnout se na pro učitele i žáky akceptovatelné variantě tohoto návrhu:

„Uměl bych si představit ukončení většiny hodin o nějaký čas dříve, kdyby potom úklid proběhl rychle a bez vyjasňování, či je který papírek.“ Nebo je možné nechat třídu vymýšlet další řešení. Ta se potom stejně jako předchozí nápady otestují z hlediska toho, jestli naplňují nebo nenaplňují jednotlivé potřeby.

V našem případě třída nakonec vymyslela, že bude mít střídající se službu složenou ze 4 žáků, kteří o přestávce před poslední hodinou rychle uklidí.

Podobný postup se dá aplikovat například tehdy, když hlasujeme o tom, kam pojedeme na školní výlet. Zde je efektivní nejprve se pobavit o tom, co bychom tam chtěli zažít. Dále můžeme udělat to, že si třída oboduje tato svá chtění (každý má jeden či dva hlasy, které může jednotlivým chtěním udělit). Následuje sesbírání nápadů toho, kam by bylo možné jet. Výběr z nápadů potom probíhá tak, že vezmeme chtění, která dostala nejvíce bodů, a porovnáváme s nimi jednotlivé nápady. Nápad, který jich pokrývá nejvíce, by potom měl pokrývat potřeby největšího počtu žáků.

C.3 GALERIE - VYVĚŠENÍ NÁPADŮ A JEJICH OBODOVÁNÍ

Galerie je variantou hlasování. Galerie funguje tak, že se všechny nápady na řešení nějakého problému sepíší na papíry. Tyto papíry se vyvěsí ve třídě. Dále je stanovena doba, po kterou mohou žáci chodit po třídě a seznamovat se s jednotlivými nápady (např. 7 minut). Během této doby je dovoleno připisovat na nové papíry další nápady, které žáky napadnou během procházení se galerií. Po uplynutí této doby má každý žák dva hlasy, které může přidělit řešení, které mu připadá nejsympatičtější. Tyto dva hlasy může každý žák udělit jednomu nápadu nebo dvěma.

C.4 ADVOKÁTI – DISKUSE O JEDNOTLIVÝCH ŘEŠENÍCH

Tato metoda je určená k diskusi o jednotlivých nápadech. Pokud bereme nápad po nápadu, často se stává, že na nápady, které jsou prodiskutovávány v závěru diskuse, nezbude dostatečný prostor. Tato metoda zkracuje dobu společné diskuse celé třídy o nápadech na nutné minimum.

Metoda advokáti je použitelná ve chvíli, kdy máme několik málo variant řešení nějakého problému (2 - 5).

Žáci se rozdělí na počet skupin, který odpovídá počtu variant. Skupinám dáme vybrat jednotlivé varianty řešení. Každá skupina by měla mít jednu variantu řešení. Pokud se během výběru zjistí, že si nikdo nechce vybrat některou z variant, můžeme ji rovnou vyřadit.

Úkolem každé z těchto skupin je připravit krátkou (například 2 minutovou) prezentaci svého řešení daného problému. Prezentace by měla obsahovat tyto dvě části: možné výhody a možné nevýhody, které přináší dané řešení.

Poté proběhnou krátké prezentace všech skupin. Po proběhnutí každé jednotlivé prezentace následuje krátká diskuse. Maximální délku této diskuse je vhodné předem časově ohraničit (například na 2 minuty). Během této diskuse může kdokoliv prezentující skupině položit dotaz.

Po každé prezentaci proběhne udělení bodů. Body udělují pouze žáci, kteří nebyli členy prezentující skupiny. Udělením počtu bodů žáci vyjadřují míru toho, nakolik by chtěli daný problém řešit právě prezentovaným způsobem (osvědčil se rozsah bodů 0-3). Každý nápad tak postupně dostane svůj počet bodů.

C.5 LAVINA

Tato metoda je použitelná v případě, že máme několik podobných řešení nějakého problému a chceme, aby se žáci mezi nimi rozhodli bez efektu, který často přináší hlasování – rozdělení třídy na dvě či více skupin, z nichž jedna „vyhrála“ a ostatní „mají smůlu“. Tato metoda funguje tak, že postupně zvětšujeme skupiny, které se vždy mají shodnout na jednom řešení.

Nejprve sepíšeme všechny varianty na řešení nějakého problému přehledně na místo, odkud je všichni žáci uvidí. Dále rozdělíme žáky nejprve do trojic. Úkolem každé trojice je během předem určeného času (například 5 minut) vybrat jedno řešení, na kterém se všichni shodnou.

Dále jsou sloučeny vždy dvě trojice do šestice, přičemž úkol je stále stejný – shodnout se na jedné variantě. Poté, co se žáci shodnou v šesticích, pokračuje další slučování do skupin s větším počtem žáků. Tímto způsobem pokračujeme až do vytvoření jedné velké skupiny ze všech přítomných žáků. Úkolem celé této velké skupiny je opět se shodnout na jednom řešení, které bude pro všechny přijatelné.

ZÁVĚR VÝBĚRU ŘEŠENÍ PROBLÉMU TŘÍDY:

Na konci výběru řešení problému třídy by mělo (vždy) proběhnout shrnutí toho, na čem jsme se dohodli. Toto shrnutí může probíhat tak, že necháme žáky sdělit, jak rozumí tomu, co třída vybrala. Zde bychom vždy měli dojít až k jednoznačné formulaci, která, pokud možno, popisuje konkrétní chování, například:

- Oslovujeme se křestním jménem nebo vyžádanou přezdívkou.
- Když si od někoho něco chceme půjčit, vždy ho o to požádáme.

Tuto dohodu (nové pravidlo) bychom měli někam ve třídě napsat tak, aby byla od této chvíle všem žákům na očích.

D. PODPORA SKUTEČNÉHO FUNGOVÁNÍ DOHODNUTÉHO ŘEŠENÍ / PRAVIDLA/

Poté, co jsme společně vybrali, jak budeme daný problém řešit, je dobré společně zformulovat, co to prakticky znamená pro naše chování. Případně se společně dohodnout, co budeme dělat, když to, na čem jsme se společně dohodli, někdo poruší. Chceme-li, aby řešení skutečně fungovalo – odrazilo se nějak na chování žáků, je vhodné z něj naformulovat pravidlo (více o práci s pravidly viz lekce Lekce OSV 7.1: Poznáváme, určujeme a dodržujeme základní pravidla chování ve třídě a ve škole).

D.1 CHCEME, ABY NÁM TO FUNGOVALO

Cílem této aktivity je ukázat si, jak se bude řešení, na kterém jsme se společně shodli, promítat do chování jednotlivých členů třídy (žáků).

Tato aktivita je použitelná od cca 10 let věku žáků. Pro použití u mladších žáků je nutné upravit některé instrukce.

Tuto aktivitu je možné realizovat ve 45 minutách.

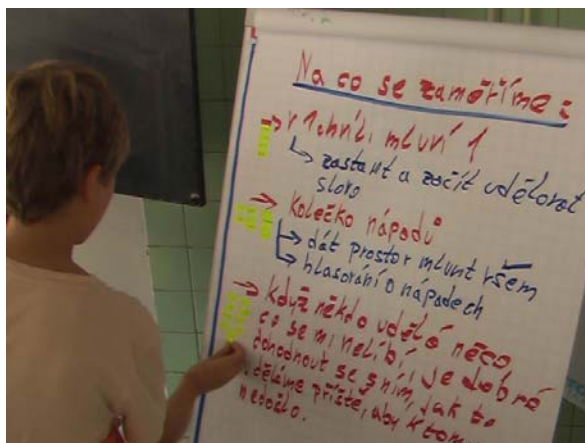
Tuto aktivitu je možné zařadit hned po výběru řešení daného problému.

Postup

1. Sdělíme žákům, že se budeme zabývat nově dohodnutým pravidlem a tím, co můžeme společně udělat pro to, aby skutečně fungovalo. Například: „Oslovujeme se křestním jménem nebo vyžádanou přezdívkou“. Smyslem aktivity, kterou budeme dělat, je vyzkoušet si, co je možné dělat ve chvílích, kdy někdo ve třídě toto pravidlo poruší.
2. Zadáme žákům do skupin úkol, kterým je připravit krátkou scénku, ve které toto pravidlo nefunguje. Délka scénky by neměla přesáhnout 1 minutu.
3. Dalším úkolem skupin je vymyslet, co by bylo užitečné dělat v situaci, kdy někdo společně dohodnuté pravidlo porušuje. Každá skupinka poté secvičí druhou krátkou scénku. Začátek této scénky je stejný jako v prvním případě. Někdo poruší dohodnuté pravidlo a zpočátku s tím nikdo nic nedělá. Rozdíl je v tom, že během této situace se některý ze žáků dané skupiny pokusí zareagovat tak, aby pravidlo fungovalo. Délka scénky by neměla přesáhnout 1 minutu.

Poznámka: zadání této aktivity se osvědčilo vysvětlit žákům na konkrétním příkladě.

Fotografie zachycují průběh popisované aktivity se žáky šesté třídy (primy):

4. Skupiny poté postupně předvádějí své situace. Nejprve vždy skupina předvede situaci, ve které pravidlo nefunguje a nikdo s tím nic nedělá. Vzápětí předvede tutéž situaci s tím, že v ní uplatní to, co společně vymysleli.
5. Dále diváci popisují, co udělali žáci při předvádění druhé scénky pro to, aby pravidlo opět fungovalo.
6. Postupně takto své scénky předvedou všechny skupiny. Pokud skupina připravila řešení, které už někdo použil, nevádí když ho předvede znovu.
7. Během aktivity učitel k novému pravidlu zapisuje jednotlivá doporučení (ukázka foto vpravo). Tato doporučení je možné používat ve chvíli, když ve třídě nově dohodnuté pravidlo někdo poruší. Výhodou je, že si veškerá tato doporučení žáci vyzkoušeli.
8. Závěr aktivity může vypadat tak, že necháme žáky, aby si každý ze sepsaných doporučení jednu věc vybral. Tuto věc by potom měl v takové situaci použít.

D.2 JAK NÁM TO FUNGUJE?

Jiným způsob, který vede k podpoře společně dohodnutého pravidla, je určení doby, kdy se společně pobavíme o tom, jak nám funguje.

Cílem této aktivity je zaměřit po předem určenou dobu pozornost žáků na fungování nového pravidla ve třídě.

Poté, co jsme společně vybrali jeden způsob, který budeme používat, je vhodné stanovit, kdy se sejdeme, abychom se pobavili o tom, jak nám to funguje.

Postup:

Po společném výběru toho, jak budeme danou situaci řešit (zformulování nového společného pravidla), je možné zadat žákům „domácí úkol“. Tímto úkolem je soustředit se po předem stanovenou dobu /osvědčilo se nám 7 - 14 dní/ na jednu situaci, kdy nám toto pravidlo ve třídě fungovalo.

Po uplynutí této doby dojde (například na třídnické hodině) k tomu, že třída zhodnotí, jak jí nové pravidlo funguje:

Nejprve je možné vyzvat žáky k tomu, aby ukázali škálou (různé typy škál viz Zásobník metod používaných v OSV), jak si myslí, že jim toto pravidlo funguje.

Pokud škála ukáže, že pravidlo „spíše funguje“, je možné žáky vyzvat k tomu, aby sdělili konkrétní situaci, kdy jim toto pravidlo „zafungovalo“ – viz zadání domácího úkolu v prvním odstavci postupu této aktivity.

Pokud škála ukáže, že pravidlo spíše nefunguje je možné použít aktivitu D.1 Chceme, aby nám to fungovalo.

D.3 OCEŇUJI A UPOZORŇUJI

Cílem této aktivity je nechat žáky zformulovat, jak vnímají fungování nově dohodnutého pravidla ve svojí třídě.

Postup:

Po společném výběru řešení situace (naformulování pravidla) - viz předchozí krok, sdělíme žákům, že se po předem stanovené době (osvědčilo se nám 7-14 dní) sejdeme a pobavíme se o tom, jak nám daná dohoda (pravidlo) ve třídě funguje.

Po uplynutí této doby se s žáky sejdeme. Nejprve je můžeme vyzvat k tomu, aby ukázali škálou (různé typy škál viz Zásobník základních metod používaných v OSV), jak si myslí že jim toto pravidlo funguje.

Dále rozdáme žákům papíry, na které každý může napsat soukromé ocenění či naopak upozornění, které se váže k dodržování či porušování tohoto pravidla. Ocenění či upozornění se vždy píše konkrétním spolužákům.

Předem žákům sdělíme, že aktivita slouží předání vzkazů ohledně fungování daného pravidla. Na lístcích by se tedy neměly objevit vzkazy typu: „Půjdeme dnes do kina.“ nebo útoky typu: „Jsi divnej.“ Jejím smyslem je ocenit ty, kteří dodržují pravidlo, které si žáci sami vymysleli, a upozornit ty, kteří ho nedodržují.

- 1) Smyslem ocenění je poděkovat spolužákovi za dodržování společného pravidla.
- 2) Smyslem upozornění je sdělit spolužákovi(žačce), že je nám nepříjemné, když porušuje společnou dohodu (pravidlo).

Při zadávání této aktivity se osvědčilo uvádět konkrétní příklady.

Příklady:

Nové pravidlo třídy – *Když si chceš něco od někoho půjčit, vždy se zeptám.*

Ocenění – Jardo, potěšilo mě, že se ptáš, když si ode mě chceš něco půjčit.

Upozornění – Viktore, vadí mi, že ses mne nezeptal, když jsi si včera půjčoval kružítko.

Nové pravidlo třídy – *Oslovujeme se křestními jmény nebo vyžádanou přezdívkou*

Ocenění – Žaneto, mám radost, že mě oslovuješ: „Petro“.

Upozornění – Radko, vadilo mi, když jsi mě v pondělí o přestávce oslovila: „Tučko“.

Žáci tedy tímto způsobem píší ocenění a upozornění na rozdané papíry. Papír se vždy přeloží a na jeho hřbet se napíše jméno toho, komu je určen.

Pokud některé žáky vzhledem k danému pravidlu nenapadá nic, co by napsali, je možné aktivitu rozšířit na psaní ocenění a upozornění na všechna pravidla ve třídě.

Celý tento postup (kroky A-D) kopíruje následující aktivita: „Praní prádla“. Realizace této aktivity předpokládá alespoň minimální předchozí zkušenost s tímto typem aktivit.

PRANÍ PRÁDLA

Metoda zviditelnění toho, jak žáci vnímají vztahy ve své třídě.

Stručná charakteristika této metody:

- Žáci vyjadřují, jak vnímají věci, které se dějí ve třídě.
- Žáci formulují, co konkrétně má dopad na vztahy ve třídě, ve které žijí.
- Žáci kultivovaně sdělují spolužákům, co jim vadí a co se jim líbí na jejich chování.
- Žáci hovoří za sebe, bez interpretací a hodnocení druhých.
- Žáci společně naplánují, co budou dělat, aby omezili jeden z typů chování, které se jim ve třídě nelíbí.

Počet žáků:

- Celá třída

K jakému účelu je možné tuto metodu použít:

- Chceme zajistit, aby se každý žák mohl vyjádřit k tomu, jak vnímá vztahy ve své třídě.
- Chceme žákům umožnit nezraňujícím způsobem hovořit o tom, co se jim ve třídě líbí a co nikoliv.
- Chceme žákům pomoci při řešení nějakého problému, který ve třídě existuje již delší dobu.
- Chceme žákům nabídnout možnost řešit nějaký problém, který už dlouho ve třídě existuje nebo který právě „vybublal“.

Časový rozsah metody:

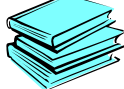
- Kroky 2-8 se dají stihnout za dvě vyučovací hodiny (90 minut).
- Celá metoda (kroky 1- 14) může trvat až 4 vyučovací hodiny.

Pomůcky nutné k realizaci této metody:

- Lepíky (Post-ity), nejlépe velkého formátu (např. 13x8 cm) v počtu čtyřnásobku počtu žáků ve třídě
- Papíry A4 v počtu cca 20 ks
- Větší balicí či flipový papír 1 ks

Literatura k této metodě:

- Tuto metodu vyvinul lektorský tým o.s. Projekt Odyssea (www.odyssea.cz)

Postup

1. Osvědčilo se začít nějakou **drobnou problémovou nesoutěžní aktivitou, ve které všichni žáci spolupracují** (v menších skupinách či jako jedna velká skupina)

Cílem je navodit u žáků zážitek z toho, že společně něco zvládli

Dají se použít například tyto aktivity:

- Kooperativní míček (Skupina se má dotknout míčku za co nejkratší čas)
- Křížovka (Skládání rozházených písmenek do křížovek ve skupinách)
- Žraloci (Doprava přes třídu pomocí židlí, po skupinách)
- Kostkostroje (stavění věží z dřevěných kostek pomocí gumiček a provázků)

Poznámka:

Tento krok se dá u třídy, která se déle zná vypustit.

2. **Zarátování toho, co se dnes bude dít.** Učitel sdělí, čím se bude společně se žáky zabývat. „Budeme se zabývat mezilidskými vztahy v naší třídě. Vše, co budeme dělat, je dobrovolné. Nebudu vás nutit mluvit o něčem, o čem byste mluvit nechtěli.“
3. Vyzveme žáky k tomu, aby dali ve skupinách (3-5 žáků) během vyhrazeného času (např. 5 minut) dohromady vše, co je napadne jako odpověď na otázku: **„Co všechno má vliv na vztahy v naší třídě?“**

Poznámky:

Pokud třída ještě nikdy nepracovala metodou sběru nápadů k nějakému tématu, je vhodné uspořádat kolo nanečisto, ve kterém si celá třída vyzkouší tuto metodu na jiném tématu.

Tento krok je možné přeskočit a pracovat rovnou s lepíky – bod číslo 5.

4. Vyzveme skupiny, aby se pokusily každou věc, z věcí které sepsaly, **označit znaménky: +; -; ●**. Plus aby napsaly u věcí, které si myslí, že mají na dění ve třídě kladný dopad. Míminus, by napsaly u věcí, u kterých si myslí, že mají na dění ve třídě záporný dopad. Tečku, aby udělaly u věcí, u kterých nedokážou rozhodnout, jaký mají na dění ve třídě dopad.

Cílem je nechat jednotlivé věci ze sběru nápadů ještě jednou „projít“ myšlenkami žáků.

Poznámka: Pokud jsme vypustili krok číslo 3, vypustíme i tento krok, pro který je realizace kroku č.3 podmínkou.

5. Pokud jsme se rozhodli přeskočit sběr nápadů (krok 3), je možné začít na tomto místě. Rozdáme každému žákovi 2 lepicí papírky (post-ity), nejlépe většího formátu. Úkolem každého žáka je **napsat alespoň jednu konkrétní situaci ze třídy, kdy zažívali něco z toho, co by označili kladným znaménkem.** Jde o naprosto konkrétní situaci typu: „Jarmila mi dala kousnout ze své svačiny“. Jedna takto konkrétní situace se píše vždy na jeden lepík. Na druhý je možné napsat druhou takovou konkrétní situaci. Situace se popisují vždy jen za sebe. Přestože si všimnu, že Jarmila dala kousnout do svačiny více lidem, napíšu tam jenom to, co se stalo mně. Nevyjadřuji to, co mohlo být příjemné ostatním, píši jen to, co bylo příjemné mně.

!Žáky upozorníme na to, že vše, co napíší, se bude nahlas číst!

Poznámka:

Konkrétní situace je vhodné ilustrovat několika připravenými konkrétními příklady, případně protipříklady – „Nebudeme psát, že jsme k sobě kamarádští, ale napíšeme, jak se projevilo to, že se mnou někdo kamarádí. Například: Petr mě šel doprovodit ze školy, přestože bydlí jinde.

Cílem je zaměřit pozornost žáků na konkrétní příjemné věci, které se dějí ve třídě.

6. Učitel na tabuli napíše: „Věci, které mi v naší třídě dělají radost:“ a vyzve žáky k tomu, aby své **popsané lepíky vylepili na tabuli**. Poté, co jsou všechny post-ity vylepeny, učitel vysvětlí, jak se s nimi bude pracovat. Postupně bude obsah jednotlivých lepíků číst. Pokud bude někdo, chtít nějak obsah lepíku komentovat, zvedne ruku a učitel ho vyvolá. Jediný přípustný způsob reakce na to, co je napsáno na lepících, je vyjadřování se za sebe (Já věty), bez popírání vidění druhých. Tedy například: „Já nesouhlasím s tím, co tam někdo napsal.“, nikoliv: „To je blbost. Tak to není. Kdo to napsal, je trouba“. V této části aktivity, kdy se mluví o příjemných věcech, většinou žáci obsahy lepíků nekomentují. Zde jde jen o to, aby si zvykli na způsob vyjadřování svých názorů, který se potom využije v další části aktivity. Pokud se někdo k některému z lepíků vyjádří, je vhodné, aby mu učitel poděkoval. Osvědčila se nám forma: „Děkuji za názor“.

Poznámka:

Smysl mluvení za: „Já“ a smysl nepopírání vidění světa druhých je dobré žákům ilustrovat na příkladě. Lze uvést například příhodu typu: „Šel jsem domů v nové oranžové mikině, která se mi líbila. Potkal jsem známého a on mi řekl: To je ale hrozná mikina. Kdo z nás měl pravdu? Byla mikina hezká, nebo hrozná? Pravdu neměl nikdo. Oba jsme to vnímali různě. Známy nemá rád oranžovou barvu, kterou já rád mám. Která z vět by vám byla v takové situaci příjemnější: 1. Ta mikina je hrozná. 2. Mně se ta mikina nelíbí? A proč? Většinou lidí je příjemnější ta druhá. Proto se přimlouvám za to, abychom během této aktivity mluvili výhradně za sebe. Říkali, jak co vnímáme a s čím případně nesouhlasíme.

Cílem je nechat žáky tyto věci, o kterých se většinou nemluví, zveřejnit.

7. Rozdáme žákům další dva post-ity. Úkolem každého žáka je **napsat alespoň jednu situaci, kdy ve třídě zažívali něco z toho, co by označili záporným znaménkem**. Smyslem je zviditelnit věci, které ve své třídě vnímáme negativně. Nejde tedy o to někoho udat, ale popsat, jak vnímáme některé věci, které se ve třídě dějí. Stále platí pravidlo nevyjadřování se za druhé. Tedy píšeme jen to, co se stalo osobně nám. Aby obsah lístečků byl co nejméně zraňující, dohodneme si s žáky závaznou úvodní formulaci těchto lístečků. Tato formulace zní: „Je mi nepříjemné, když ...“. Dále učitel na tabuli napíše: „Věci, které jsou mi v naší třídě nepříjemné“ a vyzve žáky k tomu, aby své popsané post-ity vylepili na tabuli. Poté, co jsou všechny lepíky vylepeny, učitel připomene pravidlo: Pokud bude někdo chtít nějak obsah post-itu komentovat, zvedne ruku a učitel ho vyvolá. Jediný přípustný způsob reakce na to, co je napsáno na lepících, je vyjadřování se za sebe (Já věty), bez popírání vidění druhých.
!Žáky upozorníme na to, že vše, co napíšete, se bude nahlas číst!
Cílem je nechat žáky kultivovanou formou vyjádřit, co se jim nepříjemné.

8. **Učitel čte jednotlivé lístečky** a nechává vždy prostor k tomu, aby se žáci, pokud chtějí, k obsahu lístečku vyjádřili. Zde je nutné dávat zvýšený pozor na mluvení za sebe (viz. důležitá upozornění pro práci s touto metodou).

Poznámky:

(Pokud se vyskytne více negativních výroků na jednu adresu, např.: „Je mi nepříjemné že: mi Valihrach nadává; že mi Valihrach bere věci, že do mě Valihrach strká“ je možné z nich, během vylepování, utvořit skupinu. Při prezentaci učitel přečte, co se v této skupině objevuje. Zde je možné podle situace vyzvat žáka, jemuž byly směřovány tyto lístečky, aby on sám sdělil věci, které jsou nepříjemné jemu. (Někdy se stává, že jde o „kruh“. V tomto případě bylo postavou silnějším žákovi nepříjemné oslovování Valihrach a když mu tak někdo říkal, projevoval se výše popsanými způsoby).

Zde je možné aktivitu ukončit. Dosaženým efektem je potom pojmenování věcí, které se nám ve třídě líbí a kultivované vyjádření toho, co se nám nelíbí. Pokud chceme dál pracovat s tím, co se žákům nelíbí, je možné postupovat podle dalších bodů.

Cílem je dát žákům možnost kultivovanou formou reagovat na věci, které jsou některým lidem ve třídě nepříjemné.

9. Pokud je třída naladěná pracovat dále, je možné vyzvat žáky k tomu, aby se pokusili k **lístečkům vymyslet obecnější kategorie**, podle podobnosti. Jde o to vytvořit skupiny ve kterých budou lístečky s podobnými problémy, například: Braní si věci; Oslovování se tak, jak nechceme; Strkání se. Některé věci mohou zůstat mimo tyto obecné kategorie, je možné se s žáky dohodnout a založit pro ně kategorii: „Jiné“.

Cílem je zaměřit pozornost žáků na několik typů problémů ve třídě, nikoliv na škálu situací reprezentující tyto typy.

10. Učitel vyzve žáky k tomu, aby vybrali **jednu věc, kterou by se jim společně mohlo podařit odstranit**. Zde je možné postupovat tak, že každý žák má jeden hlas, který může udělit kterékoliv z obecnějších kategorií na tabuli.

Poznámky:

Zde je vhodné vysvětlit, proč se bude pracovat „pouze“ s jednou věcí. Půjde o to společně se zamyslet nad tím, jak dané věci předcházet a co dělat, když nastane. Aby bylo možné skutečně s danou věcí něco dělat, je dobré zaměřit se skutečně jen na jednu a po nějaké době si říct, jestli se nám opravdu podařilo něco s tím dělat? K ostatním věcem se, pokud to žáci budou chtít, můžeme vrátit.

U kategorie: „Jiné“ se osvědčilo hlasovat nikoliv pro celou kategorii, jejíž obsah bývá velmi rozmanitý, ale pro jednotlivé problémy (lepíky)

Cílem je soustředit pozornost žáků „pouze“ na jeden vybraný typ problémů ve třídě. Na jeden problém je potom možné efektivněji se zaměřit.

11. Když je vybrána jedna věc (například: oslovování se tak, jak nechceme), vyzve učitel žáky k tomu, aby **popsali, jak by to ve třídě vypadalo, kdyby tento problém neexistoval?**(Jaké věty by byly slyšet? Jaké věty by slyšet nebyly? Jak by to poznali učitelé? Jak by to poznali jednotliví žáci? Jak bych to poznal já, jako žák?; ...)

Cílem je nechat žáky přemýšlet nad efekty, kterých mohou dosáhnout, pokud skutečně budou na vybraném problému, který je nejvíce páli, pracovat.

12. Žáci jsou rozděleni do skupin (3 - 5 žáků) a každá z nich dostane za úkol **vymyslet konkrétní pravidlo, které by chtěli ve třídě dodržovat a které by předcházelo danému problému**.

Pravidlo by mělo být konkrétní (Budeme se oslovovat křestními jmény nebo vyžádanými přezdívkami, a nijak jinak) a mělo by být formulováno pro všechny.

13. **Necháme skupiny žáků prezentovat návrhy na pravidlo.** Tyto návrhy zapisujeme. Po sepsání všech návrhů vedeme krátkou diskusi, jejímž cílem je vybrat finální znění pravidla, se kterým budou všichni žáci souhlasit. Toto pravidlo se potom napíše na papír, který zůstane vyvěšený ve třídě.

Cílem je společně vybrat takovou formulaci pravidla, která bude všem srozumitelná.

14. Dalším „nepovinným“ krokem může být **dobrovolný podpis všech žáků**, kteří skutečně chtějí s dohodnutým pravidlem nějak pracovat, na papír, na kterém je pravidlo uvedeno.

Cílem je napomoci individuální odpovědnosti každého žáka za dodržování daného pravidla.

15. Závěrečným krokem je **dohoda termínu**, kdy se společně se žáky sejdeme, abychom si popovídali o tom, jak se daří dodržovat pravidlo, na kterém jsme se společně dohodli.

Cílem je „posvětit“ závažnost dohodnutého pravidla konkrétním termínem.

Důležitá upozornění pro práci s touto metodou:

- Pokud se neudrží nehodnotící jazyk (mluvení za Já, bez hodnocení), na kterém je aktivita postavena, mohlo by snadno dojít k psychickému zranění žáka(ů).
- V případě, že dojde k tomu, že někdo poruší pravidla nehodnocení, je třeba aktivitu zastavit a upozornit na to, že pokud by padlo více hodnotících výroků, tak aktivita ihned skončí. Autora hodnotícího výroku je dobré vyzvat k jeho přeformulování tak, aby byl formulován „za Já“ a bez hodnocení.

UNIVERZÁLNĚ POUŽITELNÉ METODY

TECHNIKY REFLEXE

Díky reflexi si žáci z prožitých aktivit odnášejí obohacenou (vědomě zpracovanou) zkušenost uplatnitelnou v dalším učení a v životě. Reflexe urychluje a prohlubuje sociální učení, a proto je základní metodou osobnostní a sociální výchovy.

Důležitým úkolem učitele je zapojit do reflexe pokud možno co nejvíce žáků co nejintenzivnějším způsobem. Abychom během reflexe udrželi pozornost a motivaci žáků, je vhodné kombinovat různé techniky reflexe. Následující seznam technik může učitelům sloužit jako inspirace.

Učitel má během reflexe provázející roli, tj. klade otázky a nehodnotí. Na závěr mohou žáci spolu s ním dojít k tomu, co si z řečeného mohou odnést do svého běžného, každodenního života.

Stručná charakteristika této metody:

(Níže uvedené odrážky se váží k samotné metodě, nikoli k jejímu použití k dalším cílům)

- Žáci popisují svoji zkušenost z toho, co prožili.
- Žáci formulují, co by příště v situaci podobné té, kterou právě prožili, udělali stejně, respektive jinak.
- Žáci formulují, co si z prožité aktivity odnášejí do života.

Počet žáků:

- 1 – 30

K jakému účelu je možné tuto metodu použít:

- Po jakékoliv aktivitě, kterou jsme zařadili do výuky.
- V jakékoliv situaci, kdy se ve třídě stane něco, co si zasluhuje pozornost (konflikt, velký úspěch, velký neúspěch, ...)
- V jakékoliv chvíli, kdy chceme, aby žáci popsali svojí zkušenost z něčeho, co prožili

Časový rozsah metody:

- Délka reflexe je závislá na metodě, kterou použijeme, a cíli, ke kterému chceme reflexi dovést. Reflexe může trvat od několika desítek vteřin – různé druhy škál, až po několik desítek minut – některé typy mluvených a psaných reflexí.

Pomůcky nutné k realizaci této metody:

- Pomůcky jsou závislé na typu reflexe, který si vyberete. U zde uvedených typů reflexe jsou pomůcky nutné jen pro některé ze psaných reflexí a pro reflexe uvedené pod odrážkou: „další typy reflexe“.

Literatura k této metodě:

- Diplomová práce Jakuba Švece přístupná na katedře Pedagogiky FF UK. Celetná 8, Praha 1, případně na požádání autora na e-mailové adrese: svec@interquality.cz
- Slavík, J. (1997). *Od výrazu k dialogu ve výchově – Artefiletika*. Praha, Karolinum.
- Valenta, J. (2006). *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi*. Kladno, AISIS

Mluvená reflexe

- Jeden konkrétní žák odpovídá na otázku.
- Žáci se nad otázkou pobaví ve dvojicích a formulují závěr, který potom prezentují.
- Skupina žáků formuluje odpověď na otázku, kterou potom prezentuje.
- Skupina žáků vybere jeden klíčový okamžik, ve kterém jim např. spolupráce nejlépe/nejméně fungovala, a zkusí zformulovat, čím to bylo.
- Je uspořádán „banket“, na kterém žáci chodí, setkávají se a navzájem si sdělují odpovědi na reflektující otázku (tuto variantu lze zpestřit například tím, že se chodí podle 5 rychlostí, nebo podle stylu - banket novinářů, vojáků, hasičů, baletáků ...).
- Jedním slovem – žáci mají za úkol shrnout své pocity a myšlenky vázané k prožité aktivitě do jednoho slova /věty a tu potom říct. Kdo má chuť, může vysvětlit, proč vybral zrovna toto slovo (větu).

Psaná reflexe

- Každý žák odpoví na reflektující otázku písemně.
- Nedokončená věta - „Když se zamyslím nad spoluprací v naší skupině, napadá mne ...“
- Volné psaní – Nyní budeme jednu minutu všichni psát cokoli, co nás napadne jako odpověď na otázku: Co z toho, co jsme nyní během naší spolupráce ve skupině dělali, bychom doporučili lidem, kteří se snaží na něčem spolupracovat? Tužka se nesmí zvednout z papíru dříve než za jednu minutu.
- Vyplnění krátkého dotazníku.
 - Co nám během spolupráce fungovalo:
 - Co bychom příště dělali jinak:
 - Jedna věc, na kterou se příště, až budu spolupracovat ve skupině, zaměřím:
- Psaní na post-ity, které se přilepí na určené místo.
Na tabuli /velkých papírech/ je napsáno například: Co nám nyní během spolupráce fungovalo:
Co bychom příště udělali jinak: Pro mne je při spolupráci nejdůležitější, aby ...
Žáci dostanou post-ity a každý může ke kterékoliv z kategorií nalepit svůj vyplněný post-it.
- Interview – žáci chodí po třídě s papírem, na kterém je napsaná reflektující otázka/y a zpovídají ostatní (tuto variantu lze zpestřit například tím, že se chodí podle 5 rychlostí nebo podle stylu - banket novinářů, vojáků, hasičů, baletáků ...).
- Burza otázek – žáci mají za úkol vymyslet sami reflektující otázku. Cílem otázky je mapovat dovednost, na kterou byla daná aktivita zaměřena. Poté, co každý nějakou otázku vymyslí, vyrazí zjistit odpovědi od spolužáků (tuto variantu lze zpestřit například tím, že se chodí podle 5 rychlostí nebo podle stylu - banket novinářů, vojáků, hasičů, baletáků ...).
- Vytvoření reportáže – žáci sami (ve skupinách) vytvoří reportáž, například o spolupráci v jejich skupině. Reportáž by měla být krátká, svižná.

Výhodou psaných reflexí může být snazší překonání případného ostychu a zapojení všech žáků najednou.

Škály

- Škála pomoci polohy předpažené ruky.
- Škála pomoci počtu zdvižených prstů ruky.
- Škála pomoci polohy těla - dřep, pokrčené tělo, stoj, stoj na špičkách.
- Škála pomoci zabírání prostoru tělem - od klubíčka po roztažené ruce i nohy.
- Škála pomoci úsměvů - úsměv až mračení se.
- Škála pomoci zaujetí místa ve třídě – podle míry souhlasu/nesouhlasu s otázkou si žáci stoupnou do prostoru blíže nebo dále, například od zdi.
- Škála pomoci ticha/hluku – žáci se podle míry souhlasu/nesouhlasu s odpovědí na otázku snaží vytvořit co největší ticho/hluk.
- Škála pomoci smajlíků (mračoun, neutrální a usměvavý) – úkolem žáků je se po aktivitě přiřadit k jednomu z nich.
- Škála pomoci bodů – žáci si mají dát počet bodů od 1 do 10 podle toho, jak se jim například spolupracovalo, a ukázat je na prstech.

U některých typů škál je někdy dobré vyzvat žáky, aby si rozmysleli odpověď a škálu potom ukázali se zavřenýma očima. Dá se tak předejít napodobování odpovědí spolužáků. Rovněž může být efektivní ptát se i těch žáků, kteří ukazují, že jim daná věc nedělala problémy. Zde je možné použít například otázky: Co ti fungovalo? Co z toho, co jsi dělal, bys doporučil ostatním? Co se mělo stát (co ti chybělo), abys místo 6 prstů zvedl všech deset?

Další typy reflexe

- Malování obrázku, například na téma: „naše spolupráce“, „moje hodnoty“ ...
- Živé obrazy – žáci vytvoří (sami nebo ve skupinách) sochy na téma - například: „naše spolupráce“.
- Dávání si „bodláků“ (např. kartičky s bodlákem) za věci, které mi vadily, a „růže“ (např. kartičky s růží) za věci, které mi udělaly radost, například během spolupráce. Kartičky se předávají konkrétním lidem spolu s ústním komentářem – zpětnou vazbou. Zde je nutné ošetřit, aby výroky měly skutečně formu zpětných vazeb (formulace za já „potěšilo mne, že jsi se mne zeptal, jestli mám nějaký nápad“), nikoliv hodnocení (Ty jsi se choval agresivně).

Projektivní techniky mohou usnadňovat vyjadřování těm žákům, kteří běžně příliš nemluví. Na druhé straně mohou vyvolávat obavy u těch žáků, kteří si o sobě myslí, že například nejsou příliš výtvarně zdatní.

Několik poznámek k reflexi::

Jednotlivé typy reflexe je vhodné kombinovat. Lze začít například některou ze škál a potom přejít na mluvenou reflexi, ve které se učitel zeptá několika žáků.

Z hlediska času se ukazuje jako výhodné používat ty metody reflexe, které najednou zapojí všechny žáky.

Pokud je záměrem reflexe rozvoj jedné určité dovednosti (například používání kolečka nápadů při skupinové práci), je možné předem v instrukci aktivity žáky na vnímání této věci zcitlivět (tato aktivita bude zaměřena zejména na to, jak efektivně umíme při skupinové práci pracovat s nápady. „Co vás napadá, že je dobré dělat, aby se nápady skutečně efektivně využívaly?“). Při zahájení reflexe je potom možné předem omezit možné varianty odpovědí na otázky tím, že se učitel znovu odkáže na předem představený cíl („Nyní se budeme bavit o tom, jak se během aktivity dařilo pracovat s nápady.“)

MYŠLENKOVÁ MAPA

Stručná charakteristika této metody:

- Žáci si strukturovaně zapíší (zakreslí) všechny své myšlenky k nějakému tématu.

Počet žáků:

- 1 – 30
- Při tvorbě skupinových myšlenkových map se často pracuje v malých skupinách (3-6 žáků).
- Existuje rovněž varianta, kdy jednu myšlenkovou mapu tvoří celá třída. Žáci jsou jednotlivě vyvoláváni učitelem k tabuli, na kterou se myšlenková mapa tvoří.

K jakému účelu je možné tuto metodu použít:

- Při zjišťování toho, co už žáci vědí o nějakém tématu.
- Při zjišťování toho, co si žáci zapamatovali o nějakém tématu.
- Při sebehodnocení žáků – hodnocení vlastních pokroků v učení (na principu srovnávání myšlenkových map).
- Při tvorbě vlastního životopisu.
- Jako test, ve kterém je myšlenková mapa s úmyslně vynechanými místy.
- Při plánování nějaké akce.
- Jako forma zápisu poznámek k nějakému tématu.

Co tato metoda rozvíjí:

(Níže uvedené odrážky se váží k samotné metodě, nikoli k jejímu použití k dalším cílům)

- Žáci uvažují v logických souvislostech, vytvořených vlastními myšlenkovými pochody.
- Žáci popisují postup vlastního uvažování o nějakém tématu.
- Žáci si vyzkoušejí jednu z metod efektivního zapamatování.
- Žáci pracují s informacemi takovou formou, která podporuje jejich obrazovou paměť.

Časový rozsah metody:

- Tvorba individuální či skupinové myšlenkové mapy k jednomu tématu se dá zvládnout během 45 minut.

Pomůcky nutné k realizaci této metody:

- Papír A4 pro každého žáka, či skupinu žáků. V případě tvorby skupinových myšlenkových map se osvědčily papíry většího formátu.

Literatura k této metodě:

- Žák, P. (2004). *Kreativita a její rozvoj*. Brno, Computer Press.
- Kasíková, H. (1997). *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha, Portál.

Popis metody (jednotlivé kroky):

1. **Sdělíme žákům cíl (smysl)**, který sledujeme použitím této metody. Cílem je zaznamenat si vlastní procesy myšlení k určitému tématu a uspořádat je tak, jak jsou uspořádány v naší paměti.
2. **Žáci dostanou čistý papír**, který bude základem jejich myšlenkové mapy. (Při tvorbě individuálních myšlenkových map dostane papír každý žák, při tvorbě skupinových myšlenkových map dostane papír skupina).
3. **Vybereme problém nebo téma**, které se má zpracovat.
4. Připravíme si několik barevných tužek (tento krok je možné vypustit), kterými se mohou zapisovat (zakreslovat) podobné nápady.
5. **Žáci namalují do středu papíru obrázek (piktogram)**, či napíší slovo vyjadřující dané téma.
6. Od středu papíru **žáci namalují paprskovitě (různými barvami) několik silných čar (větví)**.
7. Ke koncům (barevných) čar (větví) **žáci mohou začít psát nápady, kreslit obrázky či jednoduché piktogramy**. (Nápady podobného typu je dobré zaznamenávat ke stejné barvě. Například čím vším se živí kůň).
8. **Zaznamenáváme všechny nápady**, které nás napadnou (nebo je někdo řekne při tvorbě skupinové myšlenkové mapy).
9. **Jednotlivé větve se mohou dále rozpadat**.
10. **Pokud mezi věcmi uvedenými u jednotlivých větví cítíme nějaké další souvislosti, je možné to znázornit například šipkami**.

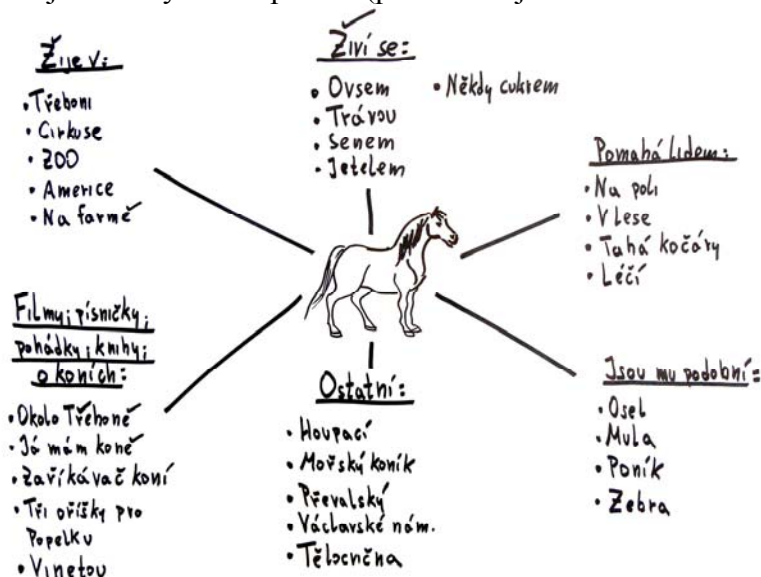
Poznámka:

Osvědčilo se zavést kategorii: „Ostatní“, či „Jiné“, do kterých je možné zaznamenávat všechny nápady, které neumíme zařadit do jiných kategorií.

Důležitá upozornění pro práci s touto metodou:

- Při tvorbě individuálních i skupinových myšlenkových map platí absolutní zákaz hodnocení jednotlivých nápadů (podobně jako v úvodní fázi brainstormingu).

MYŠLENKOVÁ MAPA POMOCÍ LÍSTEČKŮ

Příklady použití:

- Zmapování toho, co již žáci vědí o nějakém tématu.
- Zmapování očekávání (případně obav) žáků souvisejících například s vyučovacím předmětem na počátku jeho výuky nebo s výjezdem mimo školu.
- Zmapování nějakého problému, který chtějí žáci řešit.

Popis metody:

Začneme tím, že určíme problém /téma/, kterým se budeme společně zabývat. Ve chvíli, kdy si společně se žáky ujasníme, čím se budeme zabývat, **1. necháme každého z nich promyslet a sepsat, co ho vzhledem k problému /tématu/ napadá**. Každá jednotlivá myšlenka se zapíše na nový lísteček.

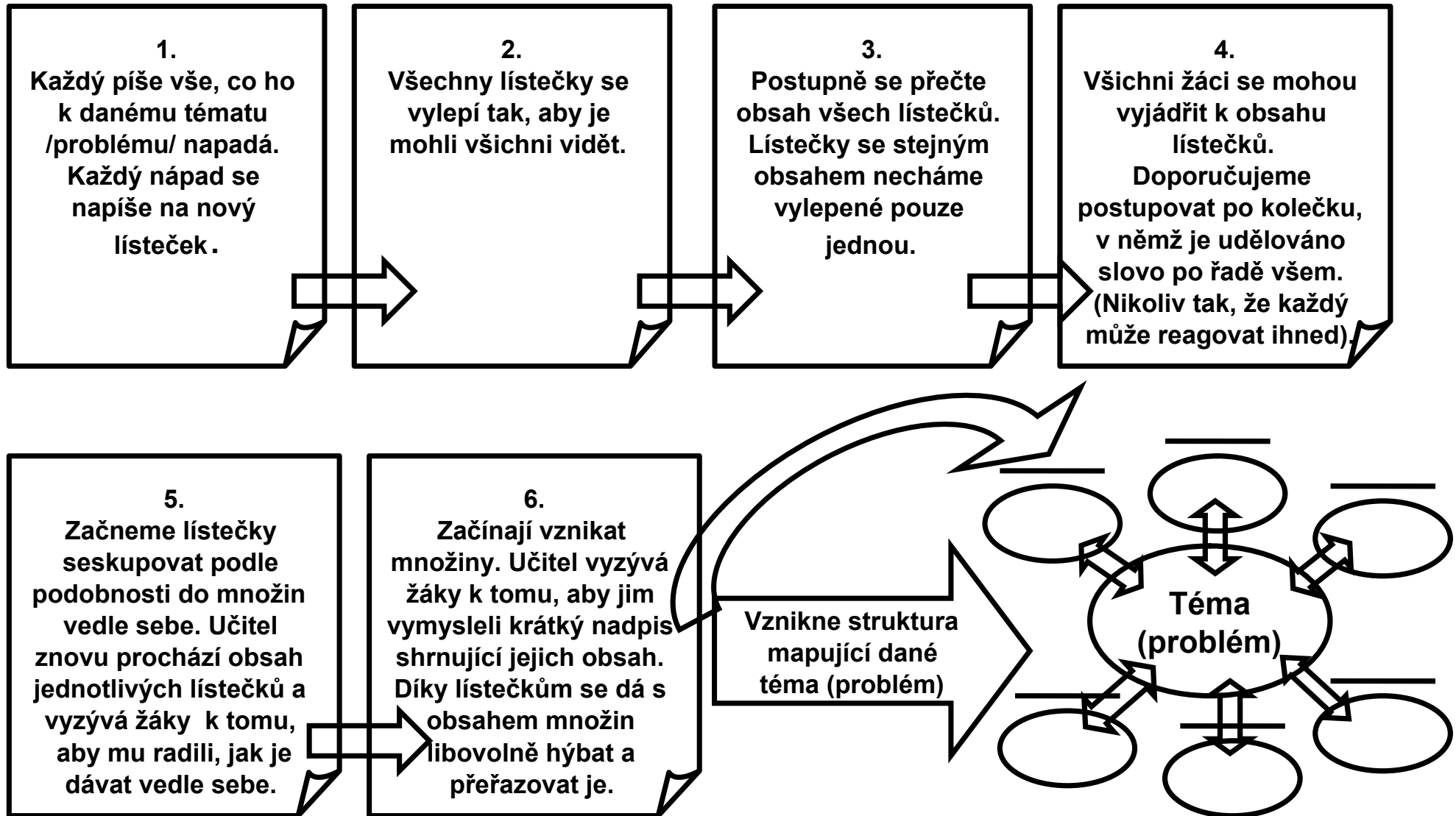
Poté **2. lístečky vybereme a vylepíme** tak, aby na ně všichni viděli.

Dále **3. nahlas čteme jednotlivé lístečky**. Pokud objevíme více lístečků s totožným obsahem, ponecháme vylepený vždy pouze jeden.

Po přečtení obsahu všech lístečků necháme žáky **4. vyjádřit se k jejich obsahu**. Autoři zde mohou sdělit, jak co mysleli. Ostatní mohou pátrat po tom, co jim z obsahu jednotlivých lístečků není jasné. Zde je někdy možné postupovat po kolečku. Tedy určit pořadí, ve kterém se žáci mohou vyjádřit. Toto kolečko, ve kterém každý, kdo chce, může promluvit, se dá několikrát opakovat. Dle naší zkušenosti se tak dá zmenšit riziko popírání vidění světa druhých, kterého se často dopouštíme při bezprostředních reakcích na názory /myšlenky/ druhých.

Dalším krokem je **5. seskupování lístečků podle podobnosti**. Učitel se žáků ptá, jestli mezi některými lístečky vidí podobnost. Tyto lístečky přelepí vedle sebe. Po projití všech lístečků vznikne řada skupin a často i oblast těžko zařaditelných lístečků.

Učitel **6. vyzve žáky k tomu, aby začali vymýšlet názvy shrnující obsah jednotlivých skupin**. Během vymýšlení názvů může učitel otevřenými otázkami stimulovat přemýšlení žáků o jednotlivých myšlenkách na lístečcích a důvodech jejich zařazení do skupin. Nastává přeřazování některých lístečků pod jiné názvy /kategorie/, případně vymýšlení nových názvů. Nakonec vznikne struktura mapující jednotlivé skupiny daného tématu, včetně konkrétních příkladů. Výhodou této struktury může být to, že vznikla na základě myšlenkové činnosti žáků a obsahuje pouze věci jim známé. Další zabývání se tématem je možné propojovat s touto strukturou, případně ji dále doplňovat.

BRAINSTORMING A DALŠÍ VARIACE NA BRAINSTORMING

Brainstorming je základní kreativní technikou určenou pro řešení nějakého problému.

Existuje několik dalších technik pracujících na podobném principu jako brainstorming. Tyto techniky jsou použitelné například v situacích, ve kterých nehledáme řešení nějakého problému, ale jde nám kupříkladu o zmapování toho, co už žáci vědí o nějakém tématu.

Nejdříve zde popisujeme jednodušší techniky, inspirované brainstormingem.

Sběr dosavadních poznatků:

Jedná se o techniku použitelnou při mapování poznatků, které už žáci vědí o nějakém tématu. Cílem je nechat žáky zveřejnit jejich stávající vědomosti. Na těch je potom možné stavět hlubší poznávání daného tématu. Tato technika se dá použít jako první krok pro tvorbu myšlenkové mapy.

Stručná charakteristika Sběru dosavadních poznatků:

(Níže uvedené odrážky se váží k samotné metodě, nikoli k jejímu použití k dalším cílům)

- Žáci zveřejní své dosavadní poznatky o tématu, kterým se chceme zabývat.
- Žáci si propojí probírané téma se svými dosavadními poznatky.
- Žáci si představí možnou strukturu nějakého tématu na základě toho, že popíší své dosavadní poznatky o tomto tématu.

Sběr asociací:

Jde o techniku použitelnou při mapování všech představ, které se žákům vybaví v souvislosti s nějakým tématem. Cílem je nechat žáky sdělit veškeré asociace založené na tom, s čím vším se jim dané téma spojuje. Tato technika se dá rovněž použít jako první krok pro tvorbu myšlenkové mapy.

Stručná charakteristika Sběru asociací :

(Níže uvedené odrážky se váží k samotné metodě, nikoli k jejímu použití k dalším cílům)

- Žáci pojmenují veškeré představy, které mají spojeny s nějakým tématem.
- Žáci si propojí probírané téma se svými asociacemi k tomuto tématu.
- Žáci přemýšlí o tématu ve spojení, ve kterých jej mají „uložené“ v mozku.

Brainstorming:

Je patrně nejznámější kreativní technikou určenou pro řešení nějakého problému. Na jeho principech je postavena řada kreativních technik. Cílem této techniky je nejprve zmapovat veškeré nápady na řešení nějakého problému a potom z nich vybrat jeden nápad, který se později realizuje.

Stručná charakteristika brainstormingu:

(Níže uvedené odrážky se vází k samotné metodě, nikoli k jejímu použití k dalším cílům)

- Žáci uvažují v logických souvislostech, vytvořených vlastními myšlenkovými pochody.
- Žáci si vyzkoušejí jednu z metod efektivního řešení problémů.
- Žáci sdělují ve skupině své nápady na řešení nějakého problému. Nápady se nejprve nehodnotí, takže se může uplatnit každý.
- Žáci rozvíjejí navzájem své nápady.
- Žáci se cvičí v nehodnocení nápadů druhých, i když se jim nelíbí.

Počet žáků:

- 1 – 30

K jakému účelu je možné tuto metodu při práci se žáky použít:

Brainstorming je určen ke sběru informací použitelných pro řešení nějakého problému. Pomocí brainstormingu je možné otevřít řadu možností a pojmenovat různé možnosti a aspekty jednotlivých řešení.

- Při řešení problému třídy
(Příklad: Jak zamezit tomu, že nám ze šaten mizí občas věci?)
- Při probírání nové látky, která je žákům představena jako problém.
(Představme si, že máme změřit výšku domu, který stojí v ulici, kde bydlíme. Jediné, co nemáme, je metr. Jakými všemi způsoby by bylo možné výšku domu změřit?)

Časový rozsah metody:

- Čas trvání jednotlivých technik je přímo závislý na počtu žáků ve skupině a na tom, kolik času jim předem vyhradíme. Ve třídě se 30 žáky, mohou jednotlivé techniky trvat od 15 - 45 minut.

Pomůcky nutné k realizaci této metody:

- Papír A4 pro každého žáka, či skupinu žáků. V případě tvorby skupinových myšlenkových map se osvědčily papíry většího formátu.

Literatura k této metodě:

- Žák, P. (2004). *Kreativita a její rozvoj*. Brno, Computer Press.
- Lokšová, I.; Lokša, J. (2003). *Tvořivé vyučování*. Praha, Grada. s.114

Postup práce s touto metodou v jednotlivých krocích:

1. Prvním krokem brainstormingu je obecné vysvětlení jeho pravidel. Jde o to, aby si žáci uměli rámcově představit, co je čeká.

Příklad:

„Budeme dávat společně dohromady své nápady na řešení tohoto problému. Technika, kterou k tomu použijeme, se jmenuje brainstorming (bouře mozků). Má dvě od sebe oddělené fáze. Nejprve dáme dohromady soubor nápadů. Dále zkusíme z těchto nápadů nějaký vybrat a ten potom zrealizovat.“

2. Druhým krokem brainstormingu je definice problému, který budeme řešit. Osvědčilo se problém formulovat jako otevřenou otázku. Problém by měl vždy obsahovat: 1. subjekt (kdo bude provádět akci) /například: naše třída/; 2. sloveso, které popisuje, co se bude dít /například: pojedeme/; 3. objekt (k čemu bude akce směřována /cíl/) /například: na školní výlet/.

Problémy vhodné k řešení pomocí této techniky mohou vypadat například takto:

- Kam pojedeme na školní výlet?
- Jak zamezíme tomu, že nám ze šaten občas mizejí věci?

Poznámka:

Problém by měl být vždy definován dostatečně konkrétně. Kritériem konkrétnosti může být to, jestli je otázka zaměřena pouze na jeden, nebo na více problémů. Doporučujeme brainstormingem řešit vždy jen jeden problém. Tedy například: „Jak zamezíme tomu, že nám ze šaten občas mizejí věci?“. Otázka: „Jak to uděláme, aby se ve škole nekradlo?“ je z tohoto pohledu příliš široká, protože v sobě zahrnuje řadu problémů.

3. Dalším krokem brainstormingu je ujasnit si, zda všichni porozuměli otázce. Jde o to, aby všichni přesně věděli, k čemu se mají vztahovat jejich nápady. Tento krok je možné naplnit například tak, že nejprve dáme žákům možnost se na cokoliv vzhledem k otázce zeptat a potom si od nich necháme tuto otázku parafrázovat.

Příklad:

„Rád bych, aby někdo svými slovy popsal, jaký problém budeme řešit?„

4. Otázku napíšeme na místo, na kterém ji všichni uvidí.
5. Rozhodneme o tom, jestli brainstorming bude probíhat v celé třídě najednou, nebo ve skupinách. Brainstorming ve skupinách má výhodu větší míry zapojení každého účastníka. Při brainstormingu ve skupinách je pro efektivní sdílení nápadů vhodná velikost skupiny do cca 6 lidí. Takto vzniklé skupiny by měly sedět kolem jednoho stolu tak, aby jejich členové na sebe navzájem viděli.
6. Každá skupina dostane čistý papír, na jehož horní konec si opíše brainstormingovou otázku. Dále si každá skupina zvolí zapisovatele, který bude sepisovat veškeré nápady, které ve skupině padnou.

7. Vysvětlíme pravidla první části techniky brainstorming. V této první části všichni říkají své nápady. Tyto nápady se zapisují. Je zde důsledně zakázáno:

- Jakkoliv nápady hodnotit (To je dobrý nápad; to je špatný nápad).
- Doptávat se, jak to myslel někdo, kdo přinesl nějaký nápad.
- Říkat: „To je podobné nebo stejné jako něco, co už tam máme“.

Společným důvodem výše uvedených zákazů je to, že brzdí další přemýšlení. Jakmile zazní věta: „To je blbost“, tak většina lidí přestane konstruktivně přemýšlet a začne obhajovat, nebo naopak podporovat tento názor. Proto jsou výše uvedené reakce důsledně zakázány.

8. Žáci (ve skupinách) „chrlí“ své nápady. Pokud se jedná o brainstorming ve skupinách žáků, osvědčilo se tyto skupiny obcházet a vést je k dodržování výše popsaných zákazů. Na fázi „chrlení nápadů“ je dobré předem stanovit čas. Během práce je potom vhodné průběžně sdělovat, kolik času ještě zbývá do konce.

9. Po sesbírání nápadů přichází jejich prozkoumání. Cílem je vyškrtat nápady, které s objevily dvakrát a objasnit ostatním nápady, kterým případně neporozuměli. Prochází se tedy nápad po nápadu a pokud někdo danému nápadu nerozumí, má možnost se autora zeptat. Nápady je v této fázi možné rovněž strukturovat. To znamená například je přepsat do skupin podle logických souvislostí.

10. Závěrečným krokem je výběr nápadu(ů). Smyslem je zúžit širokou paletu nápadů.

ŘEKA

Stručná charakteristika této metody:

(Níže uvedené odrážky se váží k samotné metodě, nikoli k jejímu použití k dalším cílům)

- Žáci prezentují své myšlenky k vybranému tématu (problému).
- Žáci diskutují o svých myšlenkách a postojích k vybranému tématu (problému).
- Žáci moderují skupinovou diskusi, jejímž cílem je se shodnout na společných stanoviscích k nějakému tématu (problému).

Počet žáků:

- 10 - 30

K jakému účelu je možné tuto metodu použít:

- Chceme zajistit, aby každý žák mohl přemýšlet a hovořit o nějakém problému /tématu/.
- Chceme zajistit, aby skupina vymyslela různé varianty řešení nějakého problému a vybrala z nich.
- Chceme zajistit, aby se žáci seznámili s různými úhly pohledu na jednu věc.
- Konkrétní příklady použití této metody:
 - Rozhodování o tom, na co použijeme peníze z třídního fondu.
 - Rozhodování o tom, která očekávání by měl naplnit školní výlet (soustředění).

Časový rozsah metody:

- Celá metoda se dá stihnout za 45 minut.

Pomůcky nutné k realizaci této metody:

- Papíry (polovina A4) pro každého žáka.
- Papíry A4 pro každou skupinu jeden.

Literatura k této metodě:

- Tato metoda byla upravena podle: Kol. autorů (2002). Zlatý fond her I. Praha, Portál. s.115.

Popis metody (jednotlivé kroky):

Název Řeka je odvozen od skládání proudu řeky z jednotlivých pramenů. Podobně zde jde o složení myšlenek (názorů) jednotlivých žáků až k jednomu (či omezenému) počtu myšlenek (názorů) na kterých se všichni shodnou.

1. **Sdělíme žákům cíl (smysl)**, který sledujeme použitím této metody. Cílem je zjistit, co si kdo myslí o nějakém tématu (problému), a umožnit následně o těchto myšlenkách diskutovat ve skupině. Výsledkem by měl být závěr, se kterým všichni členové dané skupiny souhlasí.
2. Žáci dostanou čistý papír.
3. Vybereme téma nebo problém, které budeme touto metodou zpracovávat.
4. Každý žák písemně zformuluje, co si o daném tématu myslí nebo jak by daný problém řešil.
5. Rozdělíme žáky do skupin, ideální počet je 3- 6 žáků na jednu skupinu.
6. Každá skupina dostane nový čistý papír.
7. Ve skupinách postupně každý sdělí své názory, myšlenky k danému tématu (problému). Postupuje se tak, že každý žák sdělí, co si k danému tématu (problému) poznamenal. Platí zde zákaz ihned reagovat na cokoli, co kdokoli při prezentování vlastních myšlenek (názorů) řekne.

Poznámka:

Tento krok postupu je možné instruovat i tak, že skupiny všechny myšlenky (názory) k danému tématu písemně zaznamenávají.

8. Ve skupinách proběhne diskuse s cílem vybrat ze sdělených myšlenek (názorů) všechny ty, na kterých se všichni v dané skupině shodnou a které jim zároveň vzhledem k řešenému problému (tématu) připadají nejvíce použitelné (nejdůležitější). To, na čem se žáci takto shodnou, přepíše na nový čistý papír. Každá skupina vybere jednoho ze svých členů, který později tyto společné závěry odprezentuje.
9. Proběhne prezentace, ve které dostane slovo zvolený zástupce každé skupiny, který sdělí, na čem se vzhledem k danému problému (tématu) jejich skupina shodla. Učitel zapisuje sdělené heslovitě (v bodech) na tabuli.
10. Dále je možné postupovat dvěma způsoby: 10A a 10B.

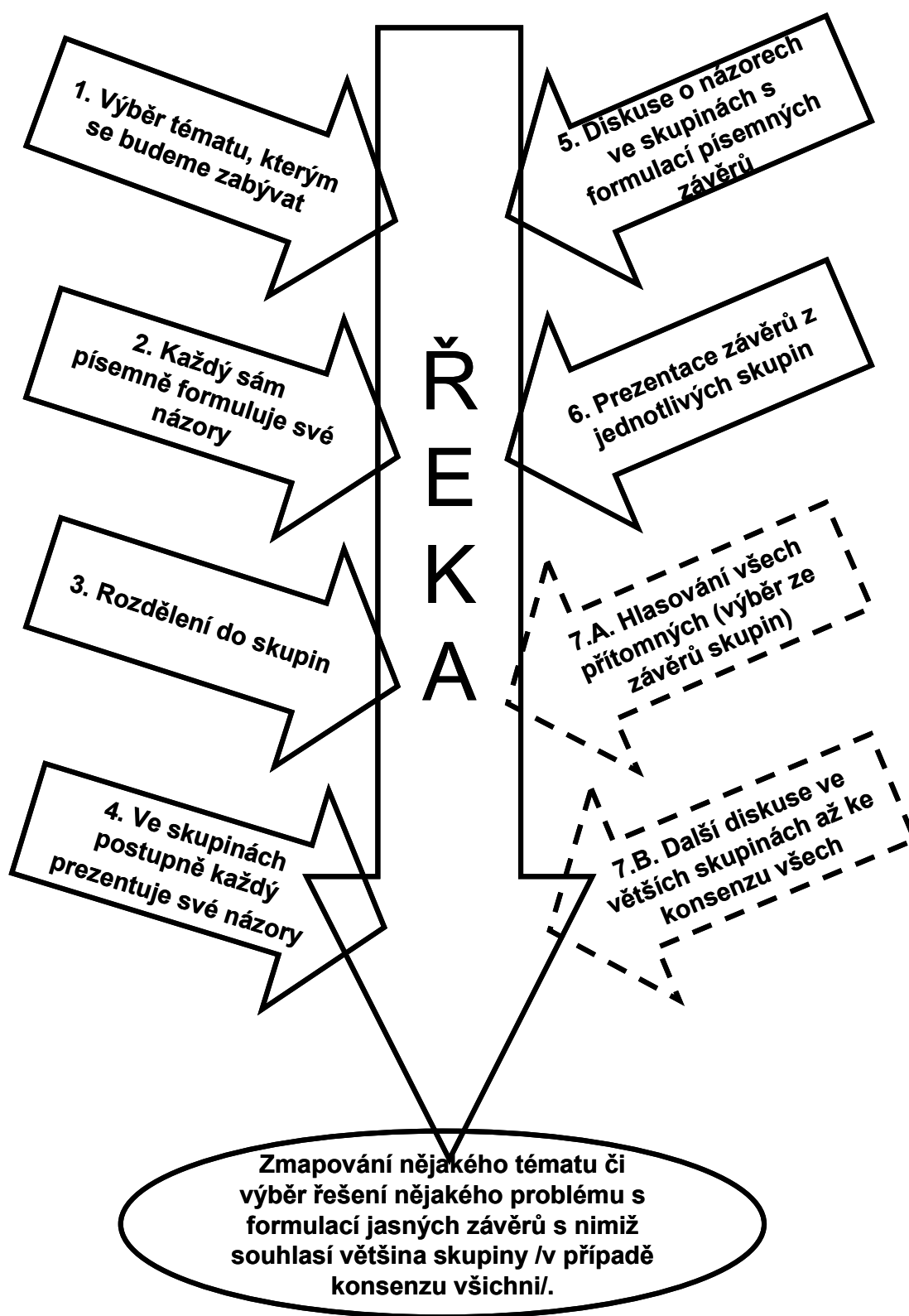
10A. Žáci jsou vyzváni k hlasování (výběru) mezi jednotlivými odrážkami na tabuli. Každý z nich má například dva hlasy, které může přidělit oba najednou, nebo zvlášť kterékoliv z odrážek na tabuli.

11A. Pro řešení daného problému, /jako závěr(y) z diskuse k nějakému tématu/ je vybrána ta varianta (ty varianty), která(é) dostala(y) nejvíce hlasů.

10B. Utvoříme další větší skupiny (nejlépe sloučením dvou původních do jedné nové), ve kterých se dále diskutuje o jednotlivých bodech na tabuli. Cílem této diskuse je opět se shodnout na jednom bodu (několika bodech), se kterým budou souhlasit všichni členové nově vzniklé větší skupiny. Tento závěr (tyto závěry) skupina opět napíše na nový papír.

11B. Skupiny se sloučí do jedné velké skupiny, ve které proběhne opět diskuse s cílem shodnout se na řešení (jednom či několika bodech), se kterým(i) budou souhlasit všichni.

Zde nabídnuté grafické schéma je stručnějším záznamem výše uvedených 11 bodů.

BURZA VZÁJEMNÉ POMOCI

Metoda vzájemné pomoci v rámci třídy.

Cíle této metody:

- Žáci si vyzkoušejí zformulovat, v čem by ocenili pomoc.

Specifikace použití této metody:

- Tato metoda je použitelná i ve větších skupinách (celé třídě).

Burza pomoci je použitelná zejména v následujících situacích:

- Chceme žákům umožnit vzájemně si pomoci ve věcech, ve kterých pomoc chtějí.
- Chceme zajistit, aby si žáci sami mohli říct o pomoc.
- Chceme žákům umožnit, aby mohli pomoci někomu ze svých spolužáků s něčím, s čím pomoci sám chce.

Co nám použití této metody může „přinést“:

- Rozvoj schopnosti sdělit, že potřebuji s něčím pomoci.
- Rozvoj schopnosti nabídnout pomoc.
- Pravidelná práce s touto metodou může fungovat jako diagnostika toho, s čím žáci potřebují nejvíce pomoci.

Důležitá upozornění pro práci s touto metodou:

- Dobrovolnost

Příklady použití této metody:

- Burzu pomoci je možné použít například při zpracovávání nějakého projektu /úkolů/ v rámci třídy či školy.

Časový rozsah metody:

Tato metoda se dá zvládnout za 45 minut. Její délka závisí na rozsáhlosti věci, na které je poskytována pomoc.

Pomůcky nutné k realizaci této metody:

Čtvrtina papíru A4 pro každého žáka.

Literatura k této metodě:

Tuto metodu vyvinul lektorský tým o.s. Projekt Odyssea (www.odyssea.cz)

Postup práce s touto metodou v jednotlivých krocích:

1. **Sdělení cíle**, který sledujeme použitím této metody. Cílem je zjistit, kdo by s čím ve třídě potřeboval pomoci. Pokud bude někdo chtít pomoc poskytnout, bude moci.

2. Každý žák dostane čtvrtinu čistého papíru A4. Úkolem je na papír napsat konkrétní věc, u které bych ocenil, kdyby mi někdo pomohl. Měla by to být věc, se kterou je možné pomoci ve škole v čase 40 minut /nebo více, podle času, který na aktivitu máme/. Všichni mají možnost, napsat jednu věc, ve které by ocenili pomoc.

Poznámka:

Zde je dobré vyzvat žáky ke sdělení konkrétních příkladů, dříve než se pustí do psaní.

Například:

- Ocenil bych pomoc s vypracováním úkolu z matematiky.
- Ocenil bych pomoc v přípravě na písemku z angličtiny.
- Ocenila bych pomoc v tom, jak mám říct mámě, že jsem dostala špatnou známku, tak aby se nenaštvala
- Ocenila bych pomoc v tom, jak na počítači udělat graf do třídního časopisu.

3. Osvědčilo se používat závaznou formulaci: „Ocenil bych pomoc v /při/ ...“

4. Vyberou se všechny papíry od žáků.

5. Učitel moderuje burzu pomoci. Burza probíhá tak, že učitel po jednom čte odevzdané papíry a ptá se, jestli je ve třídě někdo, kdo by byl schopen a ochoten s danou věcí pomoci. Pokud je s věcí ochotno pomoci více lidí, platí pravidlo prvního kola aukce. Toto pravidlo spočívá v tom, že si autor(ka) daného papíru, vybere maximálně dva pomocníky.

6. Po proběhnutí prvního kola burzy probíhá kolo druhé. Tohoto kola se aktivně účastníci pouze žáci, kteří nebyli vybráni jako pomocníci v prvním kole, ani nejsou těmi, kterým bude pomoc poskytována.

V tomto kole se čtou zbylé problémy. Hlásit se mají ti žáci, které daná věc nějak „oslovuje“ (zajímalo by je, jak věc řešit). Sami si ale nejsou jistí tím, že by někomu uměli s danou věcí pomoci. Z těchto žáků se utvoří pracovní skupiny (jedním z členů těchto skupin by vždy měl být autor daného papíru).

Práce těchto skupin začne tím, že autor věci, kterou skupina řeší, sdělí skupině k dané věci co nejvíce informací. Skupina se potom může autora zeptat, na cokoli, co jí ještě k dané věci není jasné. Dále skupina pracuje tak, že metodou brainstormingu zachycuje vše, co je k dané věci napadá. Autor věci, která se řeší, se sám brainstormingu aktivně účastní. Nápady se zapisují. Nakonec může vybrat ze všech nápadů ty, které mu připadají nejvíce inspirativní (použitelné).

Poznámky:

Pokud i po druhém kole aukce zbudou nějací žáci, je možné nechat je si individuálně pracovat, na čem chtějí, nebo je vyzvat k připojení se ke kterékoliv skupině.

Skupiny je potom dobré během práce procházet a reagovat na případné dotazy.

VARIACE NA DIVADLO FÓRUM

Metoda zaměřená na trénink efektivních způsobů chování v situacích, do kterých se žáci dostávají.

Cíle této metody:

- Žáci si v modelových situacích vyzkoušejí řešení problematických situací, do kterých se dostávají.

Specifikace použití této metody:

- Tato metoda je použitelná i ve větších skupinách (celé třídě)

Boalovské divadlo je použitelné zejména v následujících situacích:

- Chceme žákům umožnit, aby popsali, do jakých situací, které vnímají jako obtížné /konfliktní/, se ve třídě dostávají.
- Chceme zajistit, aby žáci mohli sdílet a obohacovat své zkušenosti s řešením problematických situací, do kterých se ve třídě dostávají.
- Chceme žákům plánovaně představit některé efektivní strategie řešení konfliktních situací. (Zde se neobejdeme bez sdělování vlastních komentářů a nápadů k jednotlivým situacím).

Co nám použití této metody může „přinést“:

- Rozvoj schopnosti řešit problémové situace ve třídě (efektivní chování si zde žáci přímo zkoušejí).
- „Pročištění“ vzduchu ve třídě založené na pojmenování toho, co se zde děje.
- Představení možných řešení konkrétních problémů, se kterými se žáci ve třídě potýkají.

Důležitá upozornění pro práci s touto metodou:

- Během hraní nesmí dojít k proměně charakteru postavy (z bojácné dívky se nesmí stát průbojná dívka).
- Je zakázáno situace řešit pomocí „kouzel“ – bojácná dívka se tajně učí karate.
- Situace je zakázáno řešit pomocí fyzického násilí.
- Nikdo z diváků nesmí být do přechodu do aktivní role herce nucen.

Příklady použití této metody:

- Tato metoda se dá používat pravidelně (například jednou za pololetí) při třídnické práci s vlastní třídou.
- Tuto metodu je možné použít jako reakci na nějakou aktuální situaci, která se ve třídě stala.
- Tuto metodu je možné použít pro nácvik řešení konfliktních situací, vzdorování manipulativní komunikaci, odmítání drog a návykových látek, odmítání šikany

Časový rozsah metody:

Předehrání jedné situace s rozбором toho, jaké jednání bylo efektivní, se dá stihnout za 45 minut. Optimální jsou dvě spojené vyučovací hodiny.

Pomůcky nutné k realizaci této metody:

Pokud chceme začít sběrem aktuálních situací od žáků /krok 2/ , osvědčily se čtvercové papírky v počtu dvojnásobku počtu žáků ve třídě.

Literatura k této metodě:

Zde popsaná metoda je upravená pro výše uvedené cíle. Nejde o Boalovo divadlo fórum v „čisté“ podobě.

Pavlovská, M., a kol. (2004): *Komunikace a řešení problémových situací ve škole*. Brno, MSD

Postup práce s touto metodou v jednotlivých krocích:

1. **Sdělení cíle**, který sledujeme použitím této metody. Cílem je vyzkoušet si řešení problémových situací, do kterých se dostáváme. Smyslem je obohatit rejstřík toho, co v takových situacích děláme.

Cílem je navodit u žáků předporozumění tomu, co se bude dít dále.

2. Pokud nemáme předem připravené **situace**, je vhodné začít tím, že je **získáme od žáků**. Dá se postupovat například tak, že každý žák dostane dva papírky. Úkolem je potom alespoň na jeden z papírků napsat nějakou konkrétní situaci, kterou žák ve třídě zažil a u které by ho zajímalo, jak by ji bylo možné řešit. Na papírek se píše popis konkrétní situace, bez jejího řešení. V popisu by nemělo chybět, kdo se situace účastnil, o co šlo a jak jsem to já prožíval. (Konkrétně viz. poznámka)
!Zde je nutné žákům sdělit, že učitel bude situace číst a že na jejich základě se budou připravovat scénky. V žádném případě se ale nebude pátrat po tom, kdo napsal jakou situaci. Proto je psaní lístečků anonymní!

Poznámka:

Je vhodné uvést žákům konkrétní příklad toho, co se na lístečku může objevit: (Já a Martin, který mě přemlouval, abych dal Míše do tašky květináč. Mně se nechce, ale Martin mi vyhrožuje, že když to neudělám, tak na mne řekne, že nemám úkol. Byl jsem na Martina naštvanej.)

Cílem je nechat žáky popsat situace, do kterých se dostávají a které sami vnímají jako problémové.

3. **Proběhne krátká improvizace** inspirovaná jedním z papírků. Nejprve vybereme od žáků papírky a sdělíme jim, jakým způsobem budeme dále pracovat. Z papírků vždy jeden vylosujeme a z improvizujeme krátké představení. Improvizaci předvádíme nejčastěji ve dvojici, buďto s jedním se žáků, nebo s kolegou. Tato improvizace by vždy měla skončit negativně, aby žáky stimulovala k vymýšlení a zkoušení jiných typů řešení, než bylo to předvedené. Celkem improvizace probíhá vždy nejméně dvakrát. Poprvé bude předehrána až do konce. Podruhé bude možné její průběh /tedy i konec/ ovlivnit. Ovlivňování bude probíhat tak, že kdo dostane nějaký nápad a bude chtít, bude moci některou (vybranou) postavu nahradit nebo sdělit, co by doporučoval. **Nahrazujeme vždy tu postavu, jejíž práva jsou během této situace více ohrožována. Na to, kterou (případně které) postavy bude možné nahrazovat, je nutné upozornit již v tuto chvíli.** Pro tuto improvizaci je možné použít druhého učitele, který nám hraje partnera. Nebo můžeme jako partnera použít některého ze žáků.

Poznámky:

Pokud jsme vybrali jako partnera žáka, měl by hrát roli, kterou budeme později měnit. Je vhodné zmínit, že předehrávané situace jsou pouze inspirované jednotlivými lístečky. Nejde o „doslovné“ předehrání popsaných situací.

Cílem je předvést žákům neefektivní strategii řešení dané situace.

4. Po předvedení této improvizace **následuje krátká reflexe**. Jejím cílem je nechat žáky popsat, jak vnímali to, co viděli.

Mohou zde padnout například tyto otázky: „Jak moc vám předvedená situace připadala reálná? Jak byste se cítili v podobné situaci? Napadá vás nějaká podobná situace, kterou jste zažili? Jak se vám líbilo to, jak situace skončila?“ (Zde je možné použít škálu – žáci ukáží rukou, jak moc byli s vývojem situace spokojeni.) „Napadá vás, co by mohla jedna z postav udělat, aby byla vaše ruka výš?“ (Pokud položíme tuto otázku, neptáme se dále na konkrétní návrhy, ty bude možné uplatnit dále).

Cílem je nechat žáky vyjádřit, jak situaci vnímali, a stimulovat je k tomu, aby vymýšleli, jak by bylo možné ovlivnit průběh, respektive konec, této situace.

5. Následuje **druhé hraní stejné situace**, stejnými herci. Herci by se v něm měli co nejvíce držet prvního provedení. Divákům je před tímto druhým přehráním sděleno pravidlo stop. Kdokoliv řekne v kteroukoliv chvíli: „stop“, zastaví situaci. Herci v tu chvíli přestanou hrát. Divák, který řekl stop, může nahradit vybraného herce a situace dále pokračuje. Případně může pouze sdělit své doporučení pro zvolenou postavu a požádat, aby ho zkusila přehrát. Postava, které se dávají doporučení, nesmí vybočovat z rámce daného původním charakterem postavy - například energicky skákat druhému do řeči, přestože to původní postava nedělala.

Druhý z herců (učitel) modeluje své jednání podle toho, jak tato postava reaguje. Chová-li se například nový partner tak, že nebrání učitelů v narušování vlastních práv, učitel je dále vědomě narušuje. Naopak, jedná-li nový partner tak, že v narušování vlastních práv učitelů brání, může to učitel několikrát zkusit a potom toho nechat.

Cílem je vtáhnout diváky do děje a nechat je zde uplatnit jednání, které by v takové chvíli pokládali za efektivní.

6. Po každém předvedení by měla následovat krátká reflexe. Cílem reflexe je nechat žáky popsat, co z jednání herce, kterému byly narušována jeho práva, vnímali jako efektivní. Pokud je to naším cílem, můžeme zde sami nabídnout něco, co bychom v dané situaci pokládali za efektivní.

Poznámka:

Efektivní styly jednání v jednotlivých situacích je možné během reflexe zaznamenávat na tabuli či flipchart.

Při záznamu se osvědčilo pod obecnější princip, například: „Nechovat se, jako že je to legrace, ale jasně říct, že mi to vadí.“ napsat konkrétní větu, kterou je možné při komunikaci v takové situaci použít. Například: „Vrať mi mé kroužítka, vadí mi, že jsi mi ho vzal.“

Co se osvědčilo dělat

v situaci: Osmáci nám berou věci

→ **Nechovat se jako že je to legrace a jasné říct, že mi to vadí**

"Vrať mi mé kružítko, vadí mi že jsi mi ho vzal"

→ **Nedohadovat se dlouho o vrácení věci. Pokud věc odmítají vrátit, popsat jim jak to budu řešit.**

"Vrať mi mé kružítko. Pokud mi ho nevrátíš, půjdu za vaší třídní."

→ **Nenadávat, slušně trvat na svém oprávněném požadavku a ten dále nedůvodňovat**

"Vrať mi mé kružítko"

~~potřebuju ho na matiku~~

VOLNÉ PSANÍ

Tato metoda byla převzata z metod, které používá Kritické myšlení – viz citace literatury.

Stručná charakteristika této metody:

(Uvedené odrážky se váží k samotné metodě, nikoli k jejímu použití k dalším cílům.)

- Žáci si vybaví souvislosti mezi probíraným tématem a svojí zkušeností nebo vyjádří svůj názor na probírané téma nebo shrnou svými slovy, co se dozvěděli nového.
- Žáci píšou vše, co je napadá k danému tématu.

Počet žáků:

- Při této metodě píše každý žák individuálně své nápady. Tato metoda je použitelná v běžných třídách – kolem 30 žáků i více.

K jakému účelu je možné tuto metodu použít:

- Chceme aktivně zapojit všechny žáky ve třídě do přemýšlení o nějakém tématu.
- Chceme zajistit, aby každý žák mohl bez obavy z hodnocení napsat vše, co ho napadá k nějakému tématu.

Při probírání nové látky:

- Chceme, aby každý žák aktivně přemýšlel o tématu, kterým se chceme zabývat.
- Chceme zajistit, aby si žáci propojili nové téma se svými dosavadními zkušenostmi.
- Chceme zjistit, na co můžeme navázat při probírání nějakého tématu.

Při opakování:

- Chceme zajistit, aby si žák shrnul to, co ví o nějakém tématu.
- Chceme, aby si žák probíranou látku lépe zapamatoval.

Konkrétní příklady použití této metody:

- probírání nové látky,
- shrnování poznatků o něčem,
- společné přemýšlení nad nějakým tématem.

Časový rozsah metody:

- Realizace této metody může zabrat 5 minut času a více, podle toho, jak s metodou dále pracujeme.

Pomůcky nutné k realizaci této metody:

- Papír A4 pro každého žáka. Psací potřeba pro každého žáka.

Literatura k této metodě:

- Steelová, Jeannie, L.; Meredith, Kurtis, S.; Temple, Charles; Walter, Scott: *Čtení, psaní a diskuse ve všech předmětech. Čtením a psaním ke kritickému myšlení Příručka III*. Praha: Reading and writing for critical thinking. s. 20

Postup práce s touto metodou v jednotlivých krocích:

1. **Sdělení cíle**, který sledujeme použitím této metody.
Cílem může být:
 - uvedení nové látky,
 - společné přemýšlení o nějakém tématu,
 - shrnutí nějaké látky.
2. Vysvětlíme žákům základní pravidla aktivity a ukážeme jim jejich fungování na příkladě.

Pravidla:

- Po zadání tématu položí všichni žáci tužku na papír. Na pokyn začnou všichni psát.
 - Píše se po celou dobu předem vymezeného časového limitu.
 - Žáci píšou vše, co je v danou chvíli napadá.
 - Je nutné, aby se tužka pořád pohybovala.
 - Pokud žákům dojde nit – nemají najednou o čem psát, je povoleno napsat například: „už mne nic nenapadá“, tužka se ale po celou dobu nesmí zastavit!
 - Je zakázáno vracet se k již napsanému a vylepšovat to.
 - Během psaní se nehledí na pravopisné chyby, je možné je opravit později.
 - Každý píše svým běžným tempem, nejde o závody.
 - Text každému zůstane, nebude ho muset nikomu ukazovat, a pokud nebude chtít, ani zveřejňovat co napsal.
3. Zadáme žákům téma, na které budou psát. Toto téma si každý z nich nadepíše na svůj papír.

Poznámka:

Téma bývá formulováno jako otevřená otázka nebo nedokončená věta.

Příklady:

Otevřené otázky: Co mne napadá, když se řekne: „molekula“?; Co mi z toho, co jsem dozvěděl na dnešní hodině vlastivědy, připadalo nejzajímavější?

Nedokončené věty: O krtkovi už vím, že ...; Nejzajímavější informací na dnešní hodině Vlastivědy pro mě bylo

Odstartujeme psaní a necháme žáky po dobu 2 - 5 minut psát podle výše uvedených pravidel.

Je dobré po tuto dobu psát společně se žáky.

4. Po uplynutí této doby oznámí učitel žákům konec psaní, při kterém všichni odloží své tužky. Dále vyzve žáky k tomu, aby ve dvojicích sdíleli své myšlenky k danému tématu /jen ty, které sdílet chtějí/.
5. Učitel vyzve žáky, aby zajímavé myšlenky /ty které chtějí/ sdělili celé třídě. Pokud učitel chce, může na závěr sdělit něco z toho, co psal on.
6. Učitel může sdělené myšlenky zaznamenávat - například na tabuli.

Doporučení pro zveřejňování myšlenek obsažených ve volném psaní:

- žáci by měli vědět, že mohou sdělit jen to, co chtějí;
- žáci by měli být ve sdělování vlastních myšlenek podporováni;
- pokud zaznívají stejné myšlenky, je možné dotyčného žáka přerušit a zeptat se ho, zda by chtěl sdělit nějakou myšlenku, která ještě nezazněla?
- pokud žák čte něco nesouvisejícího s tématem, je možné ho přerušit a zeptat se ho, jestli chce zveřejnit něco, co s daným tématem souvisí?

MYSLÍM SI, ŽE ANO; MYSLÍM SI, ŽE NE.

Stručná charakteristika této metody:

(Níže uvedené odrážky se váží k samotné metodě, nikoli k jejímu použití k dalším cílům)

- Žáci prezentují své myšlenky, postoje, stanoviska k vybranému tématu (problému)
- Žáci spolu diskutují o svých myšlenkách a postojích k vybranému tématu (problému)

Počet žáků:

- 8 - 30

K jakému účelu je možné tuto metodu použít:

- Chceme zajistit, aby každý žák mohl přemýšlet a hovořit o nějakém problému /tématu/.
- Chceme zajistit, aby se žáci seznámili s různými úhly pohledu na jednu věc.
- Chceme, aby si žáci ujasnili své postoje k vybraným otázkám, problémům
- Chceme, aby si žáci procvičili dovednost: „Reagovat nekonfliktně na názory se kterými nesouhlasím“.

Konkrétní příklady použití této metody:

- Pravidelná diskuse o „kontroverzních“ tématech, která žáky zajímají /například v rámci třídnických hodin/
- Diskuse o „problému“ třídy

Časový rozsah metody:

- Tuto metodu je možné použít v 45 minutách

Pomůcky nutné k realizaci této metody:

- Papír A4 s velkým nápisem: „ANO“; papír A4 s velkým nápisem: „NE“.

Literatura k této metodě:

- Tato metoda byla upravena podle: Kol. autorů (2002). Zlatý fond her I. Praha, Portál. s.120.

Postup práce s touto metodou v jednotlivých krocích:

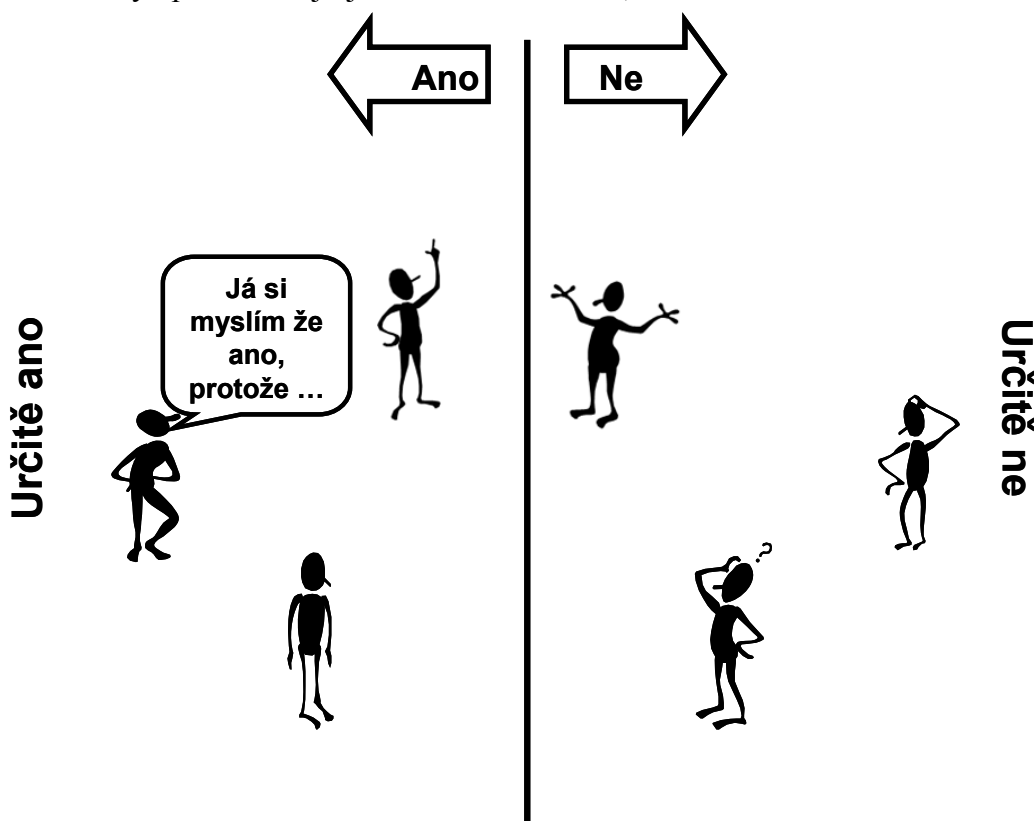
(Tato metoda je převzata ze Zásobníku metod používaných v OSV)

Postup práce s touto metodou v jednotlivých krocích:

1. **Sdělení cíle**, který sledujeme použitím této metody. Cílem je sdílet své (často rozdílné) názory na nějaké téma. Smyslem této aktivity je jednotlivé názory vyslechnout, případně na ně kultivovaně zareagovat.
2. Vysvětlíme žákům základní pravidla aktivity a ukážeme jim jejich fungování na příkladě.

Pravidla:

- Učitel vždy vysloví nějakou otázku, například: „Myslíte si, že pokrok přispívá k tomu, že jsou lidé šťastnější?“
- Žáci na položenou otázku mají odpovědět.
- Odpovídá se tak, že si žáci stoupnou na předem určená místa, podle toho jestli dopovídají ano, či ne. Je vhodné prostor třídy rozdělit na dvě poloviny (provázkem, čarou na zemi, ...). jedna polovina se určí pro odpovědi: „ano“, druhá polovina pro odpovědi: „ne“. Každý žák má po vyslovení otázky čas (například 30 vteřin) na to, aby se rozhodl, jestli by na otázku odpověděl ano, či ne. Podle svého rozhodnutí se potom zařadí na danou polovinu. Čím dále je od středové čáry směrem k jednotlivým stranám, tím více je si svou odpovědí, ano či ne, jistý. Stojí-li tedy úplně na kraji /jako na obrázku níže/, znamená to určitě ne či určitě ano.

- Odpovědi na jednotlivé otázky podléhají pravidlu **nucené volby**. Toto pravidlo, znamená, že by se žáci měli pokusit na každou otázku odpovědět: „ano; ne“ nikoliv: „nevím“. ***Svůj názor může každý žák během diskuse, následující po každé otázce, změnit a přejít na druhou stranu.***
 - Po každé položené otázce, po které se žáci rozmístí podle míry svého souhlasu či nesouhlasu, následuje diskuse. V této diskusi se žáci, kteří chtějí okomentovat, kde stojí (proč na danou otázku odpovídají ano, či ne), hlásí o slovo. Učitel bude postupně jednotlivé žáky vyvolávat tak, jak se hlásili za sebou.
3. Po proběhnutí kola nanečisto, ve kterém jsou žáci seznámeni se základními pravidly (viz výše), ***zmíní učitel důležitou zásadu celé aktivity***. Na jednotlivé komentáře žáků je zakázáno reagovat jinak, než větou, která je za „Já“. Jednotlivé věty se nevyjadřují tomu, co řekli ostatní spolužáci. Jde o to sdělit, co si o dané věci myslím já. Tuto zásadu: „Mluvíme za já“ je vhodné někde napsat tak, aby ji všichni viděli.

Tedy například:

„► Myslím si o tom..., ► Domnívám se..., ► Vnímám to...“.

Pravidla aktivity nepřipouští reakce „za Ty“ typu:

„► To, co řekl Honza, je blbost. ► Nechápu, jak si někdo může myslet takovou blbost, jakou právě řekla Diana.“ ► Každý přece ví, že to tak není.“

4. Dále učitel klade jednotlivé otázky (seznam doporučených otázek viz příloha). Jedná se pouze o uzavřené otázky, ne které se dá odpovědět: „ANO/ NE“. Po každé položené otázce, kdy se žáci rozestaví podle toho, jak by opověděli, následuje diskuse. Učitel popořadě vyvolává hlásící se žáky, kteří sdělují komentáře svých postojů. Zde je vhodné střídavě vyvolávat žáky z obou polovin (ano, ne). Zde je důležité, aby učitel názory žáků nijak nehodnotil. Osvědčilo se nám reagovat stále stejnou větou, například: „Děkuji za názor“.

Cílem těchto diskusí není dospět k nějakému řešení. Jde pouze o sdílení myšlenek a názorů na dané téma.

Je možné dále zavést tzv. pravidlo: Bomba. Toto pravidlo spočívá v tom, že každý žák má právo na jednu „Bombu“. Bomba znamená, že se přihlásí oběma rukama najednou a je vyvolán mimo pořadí hned poté, co domluví žák, který právě hovoří. Bomba slouží tomu, když si žák na základě toho, o čem hovořil některý ze spolužáků, sám něco uvědomí a chce to bezprostředně zveřejnit.

5. Tuto aktivitu je vhodné uzavřít společnou úvahou nad tím, jak ji žáci vnímali a co si z ní odnáší. Zde je možné použít některou z následujících otázek:
- Na co pro vás byla tato aktivita náročná?
 - Jaké to pro vás bylo, když si někdo o dané věci myslel něco opačného než vy?
 - Napadá vás, jak je možné dávat kultivovaně najevo svůj nesouhlas, když někdo říká něco, s čím nesouhlasíte a nechcete s ním vyvolat konflikt?
 - Jak by zněla taková věta, kterou dáváte kultivovaně najevo svůj nesouhlas s názorem někoho jiného?
 - Co byste si doporučili, kdybyste někde chtěli nekonfliktním způsobem prezentovat svoje názory?

Velmi se nám osvědčilo nechat žáky nad některými z výše uvedených otázek uvažovat ve dvojicích. Každá dvojice má potom možnost cokoliv z toho, o čem mluvila, sdělit nahlas.

Zajímavou možností je nechat žáky po proběhnutí několika otázek, aby si další otázky vymysleli sami.

Nabídka otázek pro věk žáků 11 - 12 let

- Věříte, že ve vesmíru existuje jiná než lidská civilizace?
- Je správné, že existuje povinná školní docházka?
- Myslíte si, že nové vědecké objevy a vynálezy dovedou lidstvo ke šťastnější budoucnosti?
- Myslíte si, že je dobré, když má člověk nějaké náboženství?
- Myslíte si, že „časopisy pro dívky“ mají na dívky dobrý vliv?
- Myslíte si, že televizní pořad „Vyvolení“ ukazuje život takový, jaký skutečně je?
- Myslíte si, že se současná mládež chová hůře, než tomu bylo v generaci vaši rodičů a prarodičů?
- Myslíte si, že by bylo správné zakázat násilí v televizi?
- Myslíte si, že úmyslné zabití delfína je vražda?
- Obáváte se ekologické katastrofy?
- Myslíte si, že doživotí je horší trest než trest smrti?
- Chodili byste rádi na čistě chlapecké/dívčí gymnázium?
- Myslíte si, že jednou nastane doba, kdy lidé navždy přestanou mezi sebou válčit?
- Měla by se zavést na školy povinná výuka sebeobranu?
- Měla by se na gymnáziích zavést školní uniforma, aby se zamezilo srovnávání oblečení studentů mezi sebou?
- Myslíte si, že by měl být zákonem zakázán rozvod manželů?
- Myslíte si, že by se zabití inteligentních zvířat mělo trestat podobně přísně jako zabití člověka?
- Je dobré vždy trestat podle zásady: oko za oko, zub za zub?
- Považujete okopírování hudebního CD nebo filmu za nemorální?
- Myslíte si, že lidstvo jako celek je tak hloupé, že vyvolá takovou válku, která způsobí vyhynutí lidského druhu?
- Myslíte si, že sledování televize na vás doposud mělo spíše pozitivní vliv?
- Myslíte si, že chudí lidé v našem státě se většinou stávají chudými vlastní vinou?
- Jste rádi, že jste se narodili zrovna v České republice?
- Myslíte si, že většina lidí má v jádru „dobré srdce“?

HRANÍ ROLÍ

Stručná charakteristika této metody:

(Níže uvedené odrážky se váží k samotné metodě, nikoli k jejímu použití k dalším cílům.)

- Žáci si vyzkoušejí různé způsoby jednání v řadě situací.
- Žáci si na základě prožitých modelových situací zformulují praktická doporučení pro řešení těchto situací v reálných podmínkách.
- Žáci „experimentují“ se svým jednáním v modelových situacích a jsou vedeni k vlastní reflexi tohoto jednání. Dále mohou získávat od ostatních spolužáků či učitele informace o tom, jak na ně dané jednání působí.

Počet žáků:

- Počet žáků pro použití této metody není nijak omezen.

K jakému účelu je možné tuto metodu použít:

- Chceme žáky naučit efektivně řešit některé typy situací (porušování třídních pravidel, konflikty, odmítání drog, ...)
- Chceme zajistit, aby žáci mohli v bezpečném prostředí zkusit různé způsoby řešení situací, do kterých se dostávají.
- Chceme u žáků cíleně rozvíjet vybrané dovednosti, například: rozpoznávání a reagování na manipulaci v komunikaci, odmítání, moderování diskuse, konstruktivní řešení konfliktů, atd.
- Chceme nechat žáky „odreagovat“ vnitřní napětí vzniklé z různých situací (například konfliktů), do kterých se dostali.
- Chceme žáky stimulovat k tomu, aby se zabývali nějakým tématem.

Konkrétní příklady použití této metody:

Trénink chování použitelného v jakékoli situaci, například:

- já se s někým hádám, a přitom chci věc konstruktivně vyřešit;
- já jdu někomu říci něco nepříjemného;
- já chci někomu sdělit, že mi vadí něco, co dělá;
- někdo porušuje společně dohodnutá pravidla a já na to chci reagovat;
- někdo mi nabízí drogy;
- někdo kritizuje něco, co mám rád.

Časový rozsah metody:

- Realizace této metody může zabrat čas od cca 10 minut do několika desítek minut. Záleží na tom, jaký cíl chceme touto metodou naplnit a kterou z jejich forem si zvolíme.

Pomůcky nutné k realizaci této metody:

- K realizaci této metody nejsou potřeba žádné pomůcky.

Literatura k této metodě:

Disman, M. (1976). *Receptář dramatické výchovy*. Praha, SPN

- Machková, E. (1993). *Metodika dramatické výchovy*. Praha, IPOS
- Machková, E. (1991). *Drama v anglické škole*. Praha, Artama
- Valenta, J. (1999). *Kapitoly z teorie výchovné dramatiky*. Praha, ISV.
- Valenta, J. (1999). *Dramatická výchova a sociálně psychologický výcvik (srovnání systémů)*. Praha, ISV.
- Way, B. (1996). *Rozvoj osobnosti dramatickou improvizací*. Praha, ISV.

Hovoříme-li zde o hraní rolí, nejde nám o umělecké ztvárnění. Role je zde používána jako metoda, která žákům umožňuje prožít různé situace a případně z nich vyvodit závěry použitelné v běžném životě.

Hraní rolí je možné ve škole využívat několika způsoby:

Učitel v roli

Tento způsob hraní rolí je použitelný například, když chceme žáky „naladit“ na téma, kterým se budeme společně zabývat. Tématem, kterým se zabýváme, je třeba „jak nekonfliktně říkat druhým lidem, co se nám nelíbí na jejich chování“. Učitel může nejprve v roli spolužáka obejít několik žáků a použít různé způsoby tohoto sdělení. Dále případně vyzve žáky k tomu, aby sdělili, který způsob se jim líbil/nelíbil a proč?

Další možností je hrát žákům partnera v krátkých scénkách. Učitel má možnost jemně reagovat na jednotlivé „způsoby“ jednání, které žák (žáci) během scénky použije (použijí). Opět se zde nabízí společný rozbor takto předvedených situací.

Žáci v roli

Chceme-li u žáků cíleně rozvíjet sociální dovednosti, je hraní rolí velmi účinnou metodou. Žáci si díky ní mohou „nanečisto“ vyzkoušet různé způsoby jednání a získat informace o tom, jak toto jednání působí na ostatní.

Velmi se nám osvědčily krátké scénky ve dvojicích, případně trojicích žáků. Takto malé skupiny dostanou za úkol sehrát rychlou scénku na jakémkoliv téma (konkrétní možnosti viz odrážka: „K jakému účelu je možné tuto metodu použít“). Třetí žák může rovněž hrát, nebo mít roli pozorovatele, který si dělá poznámky pro následný krátký rozbor. Během rozboru s cílem poukázat na efektivní způsoby řešení dané situace, mohou padnout například následující otázky:

- Jak jste spojeni s tím, jak jste danou situaci zvládli?
- Co se vám na předvedené scénce líbilo a proč?
- Co se vám na předvedené scénce nelíbilo a proč?
- Co byste příště udělali jinak a jak?
- Změnil nějak předvedený způsob řešení situace váš náhled na to, jak tyto situace řešit? Pokud ano, jak?
- Napadá vás nějaké konkrétní doporučení pro řešení podobných situací?

VALIHRACH

(Následující situace je kasuistikou, která ukazuje, jak je možné v rámci třídnické hodiny reagovat na aktuální problém třídy)

1. Učitel 4.B. si všimne, jak o přestávce jeden žák na druhého volá: „Valihrachu“. Žák, který je takto osloven, odpoví: „Co je, demente?“. Při třídnické /nebo jiné/ hodině potom může učitel tento problém se žáky otevřít: „Všiml jsem si, že se v naší třídě dva žáci oslovovali způsobem, který by mně byl asi hodně nepříjemný. Rád bych se zeptal, jak to vnímáte vy. Udělejme si bleskový průzkum. Poprosím každého z vás, aby rukou ukázal míru příjemnosti toho, jak je oslovován v naší třídě.

Ruka podél těla znamená, že je mu často hodně nepříjemné, jak je v naší třídě oslovován. Vzpažená ruka znamená, že jsem spokojen s tím, jak jsem v naší třídě oslovován.“

Pokud si učitel všimne, že několik rukou není ve vzpažené poloze, může klást další otázky, jejichž cílem je popsat současný stav /oslovujeme se občas ve třídě tak, že to někteří z nás vnímají jako nepříjemné/. Cílem zde není vypátrat „viníky“.

Otázky na popis současného stavu mohou vypadat například takto:

- Kdo z nás zažil, že byl během uplynulého týdne osloven tak, jak si nepřeje, dá ruku nahoru.
- Kdo z nás si myslí, že některá oslovení mohou být některým lidem v naší třídě nepříjemná?
- Kdo z nás by chtěl, aby byl v některých chvílích oslovován jinak, než je?

2. Poté, co žáci popíší současný stav, je užitečné začít dávat návrhy na jeho řešení. Zde má učitel opět roli toho, kdo klade otázky umožňující žákům navrhnout řešení.

- Příklad:

Učitel: Jaký způsob oslovování by vám byl od spolužáků nejpříjemnější?

Žáci: Křestním jménem.

Učitel: Má ještě někdo nějaký jiný návrh?

Žáci: Přezdívkou.

Učitel: Co když se ta přezdívka tomu, kdo ji má, nelíbí?

Žáci: Tak jenom přezdívkami, které se nám líbí.

Učitel: Ještě máme nějaký jiný návrh, který by se někomu líbil?

Žáci: Ne.

3. Dalším krokem je formulace pravidla. Učitel zde opět vede žáky k tomu, aby si pravidlo sami naformulovali.

– Příklad:

Učitel: „Napadá vás, jakým způsobem by bylo možné zařídit, aby nám ve třídě fungovalo to, že se oslovujeme křestním jménem nebo vyžádanou přezdívkou?“

Žáci: „Každý, kdo to poruší, dostane trest.“

Učitel: „Každý, kdo poruší co?“

Žáci: „Řekne někomu přezdívkou, kterou nemá rád, nebo příjmením.“

Učitel: „Přimlouval bych se, abychom nejprve dali dohromady pravidlo, které bude nějak pracovat s tím, jak chceme být oslovováni. Potom bychom se případně mohli pobavit o tom, co dělat ve chvíli, kdy toto pravidlo někdo poruší. Jak by takové pravidlo mohlo znít?“

Žáci: „Oslovuje se přezdívkami, které máme rádi, nebo křestními jmény.“

Učitel: (Zapíše návrh na tabuli.) „Má ještě někdo nějaký jiný návrh?“

Žáci: „Ne.“

Učitel: „Jak ale poznáme, jestli ten druhý tu přezdívkou má rád, nebo ne?“

Žáci: „Tak se ho zeptáme.“

Učitel: „Pojďme si to vyzkoušet. Já jsem teď jeden z vašich spolužáků a mám přezdívkou ‚křeček‘. Vy nevíte, jestli mi ta přezdívkou vadí, nebo ne. Jak byste to zjistili? Kdo má nějaký nápad, ať to zkusí.“

Žáci: „Křečku, vadí ti, když ti říkáme: ‚křeček‘?“

Učitel: „Vadí mi to hodně.“

Žáci: „Jak bys chtěl, abychom ti říkali?“

Učitel: „Petře.“

Učitel: „Toto pravidlo přepíšeme k třídním pravidlům a za čtrnáct dní si řekneme, jak nám funguje.“

Poznámka: Abychom posílili šanci fungování pravidla i v nepřítomnosti učitele, vyplatí se nechat žáky dát dohromady, jak by chtěli reagovat v případech, že pravidlo někdo poruší. Toto chování je dobré si vyzkoušet v praktické situaci (více viz Lekce OSV 7.1)

POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA

- AUGER, M.T. *Učitel a problémový žák*. Praha: Portál, 2005. 121 s.
ISBN: 80-7178-907-0
- CANGELOSI, J. S. *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál, 1994. 289 s.
ISBN: 80-7178-014-6
- EYR, L. EYR, R. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2000. 156 s.
ISBN: 80-7178-360-9
- FISHER, R. *Učíme děti myslet a učit se*. Praha: Portál, 1997. 176 s.
ISBN: 80-7178-120-7
- HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2004. 228 s.
ISBN: 80-7178-888-0
- HERMOCHOVÁ, S., NEUMAN, J. *Hry do kapsy VI*. Praha: Portál, 2004. 96 s.
ISBN: 80-7178-875-9
- KOENIG, L. J. *Chytrá výchova*. Praha: Portál, 2004. 178 s.
ISBN: 80-7178-780-9
- Kol. autorů. *Efektivní učení ve škole*. Praha: Portál, 2005. 142 s.
ISBN: 80-7178-556-3
- Kol. autorů. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: VÚP, 2007. 75 s.
ISBN: 978-80-87000-07-6
- KOPŘIVA, P.; NOVÁČKOVÁ, J.; NEVOLOVÁ, D.; KOPŘIVOVÁ, T. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2006. 282 s.
ISBN: 80-901873-6-6
- KYRIACOU, Ch. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. 151 s.
ISBN: 80-7178-945-3
- LOKŠOVÁ, I.; LOKŠA, J. *Tvořivé vyučování*. Praha: Portál, 2003. 208 s.
ISBN: 80-247-0374-2
- MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 1994. 108 s.
ISBN: 80-7178-006-5
- NEUMAN, J., ilustr. ĐOUBALÍK, P. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál, 1998. 325 s.
ISBN: 80-7178-218-1
- PROKOPOVÁ, J.; Schweizerová, Ch. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha: Portál, 2003. 151 s.
ISBN: 80-7178-854-6

SLAVÍK, J. *Od výrazu k dialogu ve výchově – Artefiletika*. Praha: Karolinum, 1997. 199 s.
ISBN: 80-7184-437-3

ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. Praha: Portál, 2002. 175 s.
ISBN: 80-7178-689-6

ŠIMANOVSKÝ, Z.; ŠIMANOVSKÁ, B. *Hry pro rozvoj zdravé osobnosti*. Praha: Portál, 2005. 159 s.
ISBN: 80-7367-024-0

ŠVEC, J. *Fenomén instrukce a reflexe v pedagogice osobnostně sociálního rozvoje*.
(diplomová práce na FF UK), 2002.

VALENTA, J. *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi*. Kladno: AISIS, 2006. 226 s.
ISBN: 80-239-4908-X

VALENTA, J. *Učit se být*. Kladno: AISIS, 2002. 95 s.
ISBN: 80-86106-08-X

J. Neuman

Dobrodružné hry a cvičení v přírodě

Tradiční zásobu her učitelů a vedoucích obohatí soubor s téměř 200 náměty na nejrůznější typy her nejen o náměty na hry, ale především o nový způsob motivování hráčů a hodnocení her. Největším přínosem uvedených činností je důraz na spolupráci, vzájemný kontakt, důvěru a řešení problémů. Úvodní část pojednává o významu hry a dobrodružství ve výchově a při rozvoji osobnosti a vzájemných vztahů ve skupině. Seznamuje také s trendy, vysvětluje pravidla pro přípravu a vedení her i zásady bezpečnosti. Hlavní část knihy tvoří hry, které představují všestranný program pro pobyt v přírodě, mnohé z nich však lze hrát i v místnosti. Hry seznamovací, kontaktní, soutěživé, rozvíjející vzájemnou důvěru, orientované na řešení problémů, ekohry, dramatizace zážitků a závěrečné ceremoniály pomáhají z pobytu v přírodě vytežit přínosné zážitky.

brož., 328 s., 229 Kč

Z. Šimanovský

Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu

Často se hovoří o rostoucí agresivitě dětí a její důsledcích: o napětí ve skupinách dětí a mládeže, o stresu jednotlivců, o nekontrolovaných výbuších emocí. Kniha nabízí hlubší pochopení podstaty problému a jeho zpracování pomocí her. Potlačované emoce často vyvolávají napětí, nepřátelství a násilí. Naopak ovládaná agresivita pomáhá vítězit ve sportovním nebo jiném klání v rámci pravidel. A právě k ovládnutí agresivity přispívají hry a činnosti, které posilují vhodné způsoby reakce na psychofyzické napětí, pomáhají mírnit, redukovat či odstranit nadměrné napětí. Náměty jsou rozděleny podle jejich zaměření do několika kapitol, v každé se začíná hrami, které lze využít při práci s menšími dětmi, následují činnosti vhodné pro starší děti.

brož., 184 s., 197 Kč

Mgr. Michal Dubec
TŘÍDNICKÉ HODINY

© Projekt Odyssea, 2007
www.odyssea.cz

ISBN 978-80-87145-20-3